

Viljandi valla tuuleenergeetika eriplaneeringu müra, varjutuse ja nähtavuse analüüs

Nimetus: Viljandi valla tuuleenergeetika eriplaneeringu müra, varjutuse ja nähtavuse analüüs

Töö tellija: Kobras OÜ
Reg nr 10171636
Tartu maakond, Tartu linn, Tartu linn, Riia tn 35, 50410
Tel +372 7300315
E-post kobras@kobras.ee

Töö teostaja: LEMMA OÜ
Reg nr 11453673
Harju maakond, Tallinn, Kristiine linnaosa, Värvi tn 5, 10621
Tel +372 5059914
E-post info@lemma.ee

Vastutav koostaja: Piret Toonpere

Töös osalesid: Laura Elina Tuovinen

Töö versioon: 22.01.2025

Sisukord

Sisukord.....	3
Sissejuhatus.....	4
1 Kavandatava tegevus.....	5
2 Müra	7
2.1.1 Ehitustegevuse müra	7
2.1.2 Käitamisaegne müra	8
2.1.3 Madalsageduslik müra	11
2.1.4 Infraheli	12
2.2 Müra arvutuslikul hindamisel kasutatud metoodika.....	15
2.2.1 Madalsagedusliku müra ja infraheli hindamine	16
2.3 Müra hindamise tulemused.....	16
2.3.1 Müraservituudiga alternatiivne lahendus ala 11 puhul.....	36
2.4 Soovitused edasiseks tuulepargi kavandamiseks	37
3 Varjutus.....	39
3.1 Varjutuse iseloom ja normtasemed.....	39
3.2 Varjutuse arvutamisel kasutatud lähteandmed ja metoodika	40
3.3 Varjutuse hindamise tulemused	41
3.3.1 Müraservituudiga alternatiivne lahendus ala 11 puhul.....	51
3.4 Järeldused	52
4 Tuulikute nähtavus	53
4.1 Tuulikute nähtavuse iseloom.....	53
4.2 Nähtavuse arvutamisel kasutatud lähteandmed ja metoodika	53
4.3 Nähtavuse hindamise tulemused	54
Kasutatud allikad.....	59

Sissejuhatus

Käesolev müra, varjutuse ja visuaalse nähtavuse analüüs on koostatud Viljandi valla tuuleenergeetika eriplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) osana hindamaks kavandatavate tuuleparkide mõjusid.

Hinnangu koostasid LEMMA OÜ keskkonnakonsultandid Piret Toonpere (tekstiline osa) ja Laura Elina Tuovinen (WindPro modelleeringud). Mõlemad konsultandid on läbinud WindPro tootjapoolse tarkvarakoolituse.

Viljandi valla tuulepargi eriplaneeringu puhul on tegu planeeringu asukohavaliku etapiga. Käesolevas töös antud hinnangud on antud asukohavaliku etapi täpsusastmes, st ei määrata tuulikute täpset paiknemist. Hinnangud on seega indikatiivsed hindamaks halvimat olukorda ja seadmaks tingimusi edasiseks tuulepargi kavandamiseks. Eeskätt müra ja varjutuse puhul on vajalik anda täpsustuvad hinnangud edasisel planeerimisel ja projekteerimisel, kui määratakse tuulikute täpsed asukohad ja täpsustuvad nende parameetrid.

1 Kavandatava tegevus

Viljandi valla tuuleenergeetika eriplaneeringus kavandatavate tuulikute võimalikud asukohad on käesoleva töö jaoks ette antud planeeringu ja KSH konsultant Kobras OÜ poolt. Tuulikud on paigutatud võimalikele tuulepargi asukoha eelvaliku aladele.

Käesolevas töös hinnatavate tuulikute esialgsed koordinaadid on esitatud Tabel 1.

Tabel 1. Analüüsitud tuulikute esialgsed koordinaadid.

Ala nr	x	y	Ala nr	x	y
1	601680	6452475	6	610899	6470465
1	602660	6453005	6	611315	6470091
1	602268	6453367	6	609877	6471250
1	603493	6454313	6	609304	6471425
1	602155	6453906	6	609000	6471990
1	601329	6454008	6	608747	6471597
1	600242	6453663	6	609068	6470959
1	599479	6453496	6	608455	6470388
1	602041	6452230	6	609559	6470703
1	600416	6453045	6	609468	6470178
1	599938	6453255	6	608999	6470497
1	601435	6452973	6	611033	6470910
1	601986	6452918	6	610087	6470802
1	600783	6453757	6	608596	6470908
1	602686	6451934	7A	604213	6481692
1	601635	6453571	7A	606440	6481322
1	603553	6453874	7A	607266	6482056
1	600928	6453128	7A	606858	6483898
1	601199	6452553	7A	606658	6482570
10	604026	6492423	7A	607216	6483457
10	603240	6494497	7A	606030	6482042
10	603615	6493476	7A	605544	6482239
10	603817	6494211	7A	605072	6482576
10	604901	6492308	7A	606088	6482763
10	604906	6493020	7A	606572	6481914
10	604293	6493168	7B	609659	6485765
10	604043	6493591	7B	610212	6485551
11A	581288	6463185	7B	610930	6484816
11A	580255	6463959	7B	610471	6485100
11A	580268	6463409	7B	610534	6484202
11C	583841	6463249	7B	608860	6484862
11C	583482	6462720	7B	608314	6485745
11C	583115	6463840	7B	609345	6486201
11C	582995	6462395	7B	609537	6485083
11C	583012	6463317	7B	609775	6484588
11C	582723	6462787	7B	609933	6483780
12	583373	6466877	7B	610391	6483465
12	581615	6466329	7B	609794	6483072
12	582417	6466936	7B	609195	6483549

12	582894	6467253	7B	609022	6484230
11B	582042	6463320	7B	610862	6483287
3	610168	6447338	7B	608993	6485594
3	610675	6447439	8	599331	6481779
3	609901	6447776	8	599588	6481336
3	609598	6448058	8	600099	6480039
3	609279	6448347	8	600185	6479576
3	610618	6448460	8	600538	6480627
3	609937	6448536			
3	609429	6448988			
3	609321	6449478			
3	608943	6449037			
3	608417	6448858			
3	608399	6448350			
3	608450	6447694			
3	611243	6448744			
3	609189	6447706			
3	609280	6446799			
3	610985	6447863			
3	610344	6447969			
3	610300	6449174			
3	609690	6447228			
3	608854	6447379			
3	610712	6448878			

Ala 11 puhul on hinnatud ka alternatiivset tuulikute paiknemis lahendust ehk nn müraservituudiga lahendus, mille korral Saare maaüksusel paiknev elamuala säilib elamualana. Lahenduse korral analüüsitud tuulikute paiknemine alal 11 on esitatud Tabel 2.

Tabel 2. Analüüsitud tuulikute koordinaadid alal 1 müraservituudiga alternatiivi puhul.

Ala nr	x	y
11A	581320	6463176
11A	580416	6464002
11A	580186	6463604
11B	582042	6463320
11C	583841	6463249
11C	583482	6462720
11C	582995	6462395
11C	583012	6463317
11C	582723	6462787

Viljandi valla eriplaneeringu alusel kavandatavate elektrituulikute torni kõrguseks on kuni 200 m ja rootori diameetriks kuni 180 m. Modelleeringutes on tuulikuna kasutatud alusena tuulikumudelit Vestas V172-7,2MW™, mille parameetreid on vastavalt suurendatud.

2 Müra

Müraks võib lugeda igasugust heli, mis on soovimatu ja mõjub häirivana. Füüsilises mõttes on müra paljude erineva võnkesageduse ja intensiivsusega helide korrapärase segu. Võnkeid, mis jäävad inimese tajuvuse piiridest (20–20 000 Hz) alla- või ülespoole, nimetatakse vastavalt infra- (alla 20 Hz) ja ultraheliks. Inimese kõige tundlikum 1000–4000 Hz sagedusega helide suhtes. Madalasageduslikuks loetakse helisid sagedusvahemikus 20–200 Hz. Tuulikute poolt tekitatav müra on segu erineva sagedusega komponentidest.

Müra mõjub tervisele ja heaolule mitmel moel – võib häirida või raskendada töötamist, infovahetust ja puhkamist, kahjustada püsivalt kõrva ja põhjustada kuulmisvõime halvenemist, põhjustada stressi või erinevaid funktsionaalseid häireid. Pidevat mürataset 65 dB peetakse üldjuhul talutava müra ülempiiriks. 70 dB taustamüra raskendab kõnesid ja kõnest arusaamist. Pideva viibimise korral üle 75 dB tugevusega müratsoonis sagenevad elanike kaebused ja võimalikud tervisehäired. Tervisele otseselt kahjulikuks peetakse kestva müra tugevusega üle 85 dB. Kuulmiselundi ühekordse kahjustuse riskipiiriks peetakse 130–140 dB tugevusega müra. Mürataseme suurenemine 10 dB võrra on inimese jaoks üldjuhul tajutav mürataseme kahekordistumisena. Müratundlikkus sõltub ka konkreetse inimese kõrva reaktsioonist, näiteks vanusega müratundlikkus langeb.

Müra kandumine müratundliku objektini sõltub tuule kiirusest ja suunast, õhuniiskusest ning soojustikust stratifikatsioonist. Helilainete levik maapinnalähedases õhukihis oleneb oluliselt maastikulisest eripärast, eelkõige aluspinna iseloomust – pinnamoest, taimestikust, veekogudest ja ehitistest.

Tuulepargi puhul võib olla oluline nii ehitusaegne müra kui ka käitamisaegne müra.

2.1.1 Ehitustegevuse müra

Tuuleparkide ehitusega kaasneb ehitusaegne müra, mis on sarnane tavapärase ehitustegevusega kaasneva müraga. Üldehitustegevus hõlmab taimestiku raadamise, teede ehituse ning vundamentide ja turbiinide püstitamise seotud tegevusi. Need tegevused hõlmavad tõenäoliselt ekskavaatorite, betoonisegistite ja pumpade, kraanade ja veoautode kasutamist koos tabelis 1 prognoositud helitasemetega¹.

Tabel 3. Ehitustegevuse müratase

Müra tekitav tegevus	Maksimaalne müratase (dB(A))
Ekskavaator / kaevesead	78-81
Betoonisegisti	79
Betoonipump	81
Kraana	81
Kallur/ veoauto	75-76

Keskkonda, kus tuuleparkide ehitamine potentsiaalselt toimub, peetakse akustiliselt "pehme" heli neelav pinnaks. Pehme pinnas ja topograafia hõlbustavad müra summutamist lühematel vahemaadel. Tabelis 2 on ära toodud WSDoT (2017)² juhiste järgi kindlaksmääratud müratasemed, mida eeldatavasti täheldatakse ehitusplatsist erinevatel kaugustel. Uuring

¹ Sound Level Impact Assessment Study (2021). Benjamins Mill Wind Project. Natural Forces Developments LP.

² Washington State Department of Transportation. (2017). Chapter 7 - Noise Impact Assessment. Retrieved from Biological Assessment Preparation for Transportation Projects

WSDoT (2017)³ näitas, et 86 dB[A] on kombineeritud ehitustegevuse kõrgeim eeldatav helitase.

Üle 70 dB[A] taset võib pidada mõne inimese jaoks häirivaks. Nagu on näidatud tabelis 2, on ehitusplatsist 60 m kaugusel müratase ligikaudu 70 dB[A], mis sarnaneb kiirusega 100 km/h sõitva auto müratasemega ja täpselt võimaliku häirimise lävel.

Tabel 4. Müratase erinevatel kaugustel müra tekkimiskohast

Vahekaugus meetrides	Ehitustegevuse müratase~ (dB(A))
15	86
30	78
60	70
120	63
244	56
489	49
975	41

Arvestades ehitusalade kaugust elamualadest ei ole oodata tuulepargi rajamisega kaasnevana ehitusmüra tasemetel, mis võiks põhjustada lähiala elanikele olulisi häiringuid. Samuti on näidatud tabelis 2, et ehitusplatsist lähtuv müratase ~40 dB[A] ulatub kuni 1 km kaugusele ehitusobjektist.

Ehitustegevuse käigus ei eeldata, et kõik seadmed töotaksid samal ajal. Kuigi ehitustegevuse ajal kõrgendatud müratase on vältimatu, ei ole müratasemed lähedalasuvates eluruumides eeldatavasti märkimisväärsed, kuna ehitusalad jäävad müratundlikest aladest eemale.

2.1.2 Käitamisaegne müra

Peamine tuulikute müra teke on seondud nende töötamisega. Tuulikute heliallikaid võib jagada kaheks:

- tuuleturbiini käigukasti, mootori jt mehhanismide tekitatud mehaaniline heli;
- rootorilabade õhust läbi liikumisel tekkiv aerodünaamiline heli.

Tuulepargi käitamisaegse müra mõju hindamisel arvestatakse nii mehaanilist kui aerodünaamilist heli.

Kaasaegsetel tuulikutel on suurt tähelepanu pööratud müra vähendamisele ning mehaaniline müra on erinevate isolatsioonimaterjalide ning tehniliste võtetega viidud võrdlemisi väheolulisele tasemele. Ka aerodünaamilise müra vähendamiseks on kasutusele võetud tehnilisi lahendusi, kuid kuna on tegu suurte tehniliste seadmetega, siis müraheide tuulikute töötamisel esineb. Tuulikute töötamisega kaasneva müra puhul on inimesele kuuldav peamiselt tuuliku labade tekitatav kesksageduslik aerodünaamiline (ning sageli ka rütmiline) heli. Teiste müraallikate osatähtsus (tuuliku mehaanilised osad jms) on väike.

Välisõhus levivat müra reguleerib atmosfääriõhu kaitse seadus ja müra normtasemeid sama seaduse § 56 lg 4 alusel kehtestatud määrus 16.12.2016 nr 71 „Välisõhus leviva müra normtasemed ja mürataseme mõõtmise, määramise ja hindamise meetodid“.

³ Washington State Department of Transportation. (2017). Chapter 7 - Noise Impact Assessment. Retrieved from Biological Assessment Preparation for Transportation Projects

Müra sihtväärtus on suurim lubatud müratase uute planeeringutega aladel. Uus planeeritav ala määruse nr 71 tähenduses on väljaspool tiheasustusalala või kompaktse hoonestusega piirkonda kavandatud seni hoonestamata uus müratundlik ala.

Müra piirväärtus on suurim lubatud müratase, mille ületamine põhjustab olulist keskkonnanähtavust ja mille ületamisel tuleb rakendada müra vähendamise abinõusid. Müra siht- ja piirväärtused erinevad alade juhtfunktsioonide põhisel. Mürakategooriad määratakse vastavalt üldplaneeringu maakasutuse juhtotstarbele.

Tuulikute käitamisaegse müra hindamisel lähtuti atmosfääriõhu kaitse seadusest ja keskkonnaministri määrusest nr 71. Tuulikute müra on liigituv tööstusmüraks. Ehitusmüra piirväärtusena rakendatakse kella 21.00–7.00 asjakohase mürakategooria tööstusmüra normtasest.

Elamualade suhtes kehtib tööstusmürale piirväärtus päeval ajal 60 dB(A) ja öisel ajal 45 dB(A), sihtväärtus on päeval ajal 50 dB(A) ja öisel ajal 40 dB(A). Välisõhus leviva müra normtasemed on kehtestatud nn A-korrigeeritud tasemetena st, et müra tase dB(A) on akustiliselt kaalutud võtmaks arvesse, et inimkõrv ei ole võrdselt kõigi sageduste puhul tundlik. A-sageduskorrektsiooni rakendatakse helitasemele, et võtta arvesse inimkõrva tajutavat suhtelist helitugevust, kuna kõrv on madalate helisageduste suhtes vähem tundlik.

Keskkonnaministeerium on oma seisukohtades⁴ andnud suunise lähtuda tuuleparkide planeeringutes piirväärtustest. Samas esineb ebaselgus piir- ja sihtväärtuse nõuete rakendamise osas⁵. Kuna tuulikud töötavad ööpäevaringselt ning tuulikute müra võib pidada iseloomult häirivamaks kui mõnda muud tööstusmüra liiki, siis on tugevalt soovitatav tuuleparkide planeeringutes võtta eesmärgiks öise sihtväärtuse (40 dB(A)) tagamine. Ka Riigikohus on leidnud⁶, et vaatamata sellele, et AÕKS § 56 lg 2 p 2 kohaselt on müra sihtväärtus suurim lubatud müratase uute üldplaneeringutega aladel, ei tähenda see, et muudel aladel oleks müra sihtväärtus kaalumisel asjakohatu. PlanS § 8 järgi tuleb planeerimismenetluses olemasolevaid keskkonnaväärtusi põhimõtteliselt säilitada. Ruumilisel planeerimisel ei tule lähtuda üksnes õigusnormidega seatud piiridest, vaid leida optimaalne tasakaal kõigi puudutatud isikute huvide vahel. Müraolukorra olulist halvendamist tuleb järelikult püüda vältida ka allpool müra piirväärtust, kui see on mõistlikult võimalik. Müra sihtväärtused on kehtestatud terviseriskide ennetamiseks.

Eestis kehtivad müra normtasemed arvestavad Maailma Terviseorganisatsiooni soovitusi. Maailma Terviseorganisatsioon soovib tuulikute puhul järgida normtasest $L_{den} < 45$ dB⁷. L_{den} on keskmine helirõhutase, mis arvestab kõigi aastas esinevate päevade, öhtute ja ööde keskmist.

Arvestama peab, et müra normtasemed kehtivad päevase (kell 7–23) ja öise (kell 23–7) ajaperioodi keskmisena. Tuulikute müra arvutuslikul hindamisel eeldatakse aga konservatiivselt, et müra esineb kogu ajaperioodil ühetaoliselt maksimaalse tasemega.

⁴ Keskkonnaministeeriumi kirja 13.09.2021 nr 7-15/21/3300-2 kohaselt: „Juhul, kui elamuala on elamualana toimiv enne 2002. aastat, siis rakenduvad sellele müra piirväärtused, kui üldplaneering on elamualale kehtiv alates 2002. aastat, rakenduvad sihtväärtused“.

⁵ Õiguskantsleri kiri 21.04.2023 nr 7-4/230171/2302191.

⁶ <https://www.riigikohus.ee/et/laheid?id=3-20-2273/28>

⁷ Compendium of WHO and other UN guidance on health and environment, 2024 update: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/378095/9789240095380-eng.pdf?sequence=1>

Kui tuuliku töötamisega kaasneb tonaalne müra (ehk mingis spetsiifilises sagedusvahemikus esinev helirõhutase, mis on oluliselt suurem kui eelmises ja järgmises sagedusvahemikus esinev tase), mis on vastuvõtjale kuuldav ning selgesti eristatav, rakendatakse helirõhutasemele parandust +5 dB, kuna selgelt eristuv ning domineeriv toon võib olla häirivam kui laiaspektriline ehk erineva sagedusega toonist koosnev müra. Kaasaegsete tuulikute puhul ei ole teada, et need tekitaksid tonaalselt müra ning müra hindamisel ning normtasemetega võrdlemisel ei ole rakendatud tonaalsusest tulenevat parandust.

Tuulikute töötamisel tekkiv aerodünaamiline heli, mida inimene kuuleb, on osaliselt tsüklilise (rütmilise) iseloomuga, näiteks tuuliku labade tornist möödumise sagedusega (umbes üks kord sekundis). Selline tsükliline või rütmiline müra võib teoreetiliselt põhjustada suuremat häirimist kui sama tugevusega pidev müra. Kuid Eestis, nagu ka paljude teiste riikide praktikas, ei ole praeguseks kehtestatud rangemaid nõudeid või korrigeerivaid tegureid, mis arvestaksid müra tsüklilisust ja sellega seotud võimalikku suuremat häiringut. Seetõttu lähtutakse tuulikute puhul käesolevas töös tööstusmüra normtasemetest, mis on juba oluliselt rangemad kui liikluse müra normid.

Oluline on märkida, et müra puhul võib esineda vahe norme ületava mürataseme ja häirimist põhjustava mürataseme vahel. Müranormid on sätestatud selliselt, et oleks tagatud inimese tervist mitte kahjustav müratase. See aga ei tähenda, et müraallikat ei oleks kuulda. Häiringu puhul inimene kuuleb müraallikat ning see ei pruugi talle meeldida, kuid tegemist ei ole tervist kahjustava olukorraga. Heli häirivus sõltub suuresti inimese individuaalsest tajust. Tuuleparkide töötamisaegse müra häirivuse lävendina (häiringutasemena) on erinevate uuringute analüüsi tulemusena välja pakutud 35 dB⁸. Aga nagu juba öeldud, siis inimeste tundlikkus tuulikute müra häirivuse osas on erinev.

Tuulikute müra puhul on leitud erinevate keskkonnamüra allikatega seotud häiringute uuringutes, et tuulikute müra tajutakse häiringuna suhteliselt madala mürataseme juures (nt vahemikus 30-40 dB). Tuulikute müra peetakse sealjuures häirivamaks kui liikluse müra^{9,10}. Samas tervisemõjude seisukohast laiapõhjalised uuringud tuulikute müra puhul otsest seost krooniliste haigustega vms tervisemõjudega ei ole tuvastanud (eeldusel, et tuuliku müratase elamu juures vastab kehtivatele normtasemetele). Peamine mõju võib esineda häiringu näol¹¹.

Siseruumide müra normtasemed (ekvivalentne müratase, $L_{pA,eq,T}$) on kehtestatud sotsiaalministri 04.03.2002 määrusega nr 42 „Müra normtasemed elu- ja puhkealal, elamutes ning ühiskasutusega hoonetes ja mürataseme mõõtmise meetodid“, mille kohaselt eluhoonete elu- ja magamisruumides on tööstusaladelt (sh tuulepargi aladelt) lähtuva müra puhul päevasel ajal lubatud 30 dB, öisel ajal 25 dB. Antud nõue kehtib suletud akende korral siseruumis. Üldiselt kehtib põhimõte, et kui välisterritooriumil on tagatud müra normtase (eeskätt kui on tagatud sihtväärtus), siis ei ole tavapärase heliisolatsiooniga hoonete puhul

⁸ Schmidt, J., H., Klokner, M. 2014. Health effects related to wind turbine noise exposure: a systematic review.

⁹ Radun, J., Maula, H., Saarinen, P., Keränen, J., Alakoivu, R., Hongisto, V. 2022. Health effects of wind turbine noise and road traffic noise on people living near wind turbines. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2021.112040>

¹⁰ Pedersen, E. 2007. Human response to wind turbine noise – perception, annoyance and moderating factors. Doctoral thesis. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/4431>

¹¹ van Kamp, I.; van den Berg, F. 2021. Health Effects Related to Wind Turbine Sound: An Update. Int. J. Environ. Res. Public Health 2021, 18, 9133. <https://doi.org/10.3390/ijerph18179133>

oodata siseruumi müra normtasemete ületamist. Siseruumi müra normtasemete hindamine on asjakohane eeskätt juhul kui hoone välisterritooriumil on oodata kõrgeid (üle piirväärtuse) ulatuvaid müratasemeid.

2.1.3 Madalsageduslik müra

Inimese kuuldelävi algab kesksagedustel (500–4000 Hz) helirõhu tugevusest 0–20 dB, madalsageduslikus spektrivahemikus (0–200 Hz) peab heli tajumiseks helirõhk olema oluliselt tugevam – u 80 dB 20 Hz piirkonnas ning u 107 dB 4 Hz piirkonnas. Tuuleparkide madalsagedusliku müra mõjust rääkides tuleb seda põhimõtet arvestada.

Madalsagedusliku heli komponent on olemas enamikes helides. Seda põhjustavad nii inimtekkelised (liiklus) kui looduslikud (tuul) allikad. Selleks, et madalsageduslik heli saaks olla häiriv või tervist kahjustav, on oluline madalsageduslike helide puhul nende helirõhk.

Madalsageduslikku müra on läbivalt peetud tuulikute puhul oluliseks teemaks, kuna tuulikute puhul toimub müra levik väga ulatuslikule alale. Müra levimisel, aga sumbub õhus helide normaalse ja kõrgema sagedusega osa kiiremini kui madalsageduslik osa¹². Madalsageduslik müra (ja ka laiaspektrilise müra madalsageduslik komponent) levib kaugemale kui kesk- ja kõrgsageduslik müra, kuna võrreldes kesk- ja kõrgsagedusliku müraga ei sumbu see nii efektiivselt atmosfääris ja erinevates tõketes. Heli kõrgemad sagedused neelduvad (sumbuvad) efektiivsemalt erinevates ainetes (sh gaasides ehk ka õhus). Madalsageduslikku müra summutavad aga peamiselt ainult massiivsed kehad (nt paksud seinad hoonetel) ning seetõttu on avamaastikus suhteliselt suure vahemaa korral (nt 1 km või rohkem) madalsageduslik müra mõnevõrra paremini kuuldav ning eristatav kui kesk- või kõrgsageduslik müra (mis on suuremal vahemaal olulisel määral juba ümbritsevas keskkonnas sumbunud).

Müraallikatest eemaldudes võib tunda efekti, mille kohaselt ühest ja samast müraallikast lähtuva müra spekter tundub kuulaja jaoks mõnevõrra madalam (kuna kõrgsageduslik heli komponent sumbub ning hajub efektiivsemalt). Seetõttu võib ka tuulikust kaugemale liikudes tunda, et kaugemale kostub pigem madalama sagedusega müraspekter. Samas tuuliku juures ei ole madalama sagedusega helide osa domineeriv. Sama nähtus on tunnetatav ka teiste müraallikate puhul – ka nt maanteest eemaldudes tundub kaugemal valdav madalamatel sagedustel liikluse müra.

Madalsageduslikule mürale on kehtestatud normtasemed sotsiaalministri 04.03.2002 määrusega nr 42 „Müra normtasemed elu- ja puhkealal, elamutes ning ühiskasutusega hoonetes ja mürataseme mõõtmise meetodid“. Normtasemed on määratud määruse lisas - Madalsagedusliku müra hindamine. Määruse lisas on esitatud helirõhutasemed madalsagedusliku müra häirivuse hindamiseks elamute elu- ja magamisruumides (ehk ainult siseruumides) ning nendega võrdsustatud ruumides öisel ajal. Vastavalt määrusele kasutatakse madalsagedusliku müra hindamist juhul, kui müra põhjustab kodanike kaebusi (siseruumides), kuid mõõdetud müratase ei ületa siseruumide normtasemeid ($L_{pA,eq,T}$) või on sellele väga lähedal. Kui mõõdetud helirõhutase mingil 1/3 oktaavriba kesksagedusel ületab toodud arvsuursi, loetakse kaebus põhjendatuks, mis annab aluse taotlema müravastaste meetmete rakendamist.

---

¹² Hansen, C.H., Doolan, C.J., Hansen, K., L. 2017. Wind Farm Noise: Measurement, Assessment and Control.

Tabel 5. Madalsagedusliku heli normväärtused eluruumides.

1/3 oktaavriba kesksagedus, Hz	10	12.5	16	20	25	31,5	40	50	63	80	100	125	160	200
Helirõhutase Lp,eq, dB	95	87	79	71	63	55,5	49	43	41,5	40	38	36	34	32

2.1.4 Infraheli

Tuulikute puhul tõstatub sageli teemana ka **eriti madalsagedusliku müra ehk infraheli** (heli sagedusvahemikus ca 0–20 Hz) võimaliku mõju küsimus. Infraheli puhul on asjakohane samaaegselt käsitleda kahte helisid iseloomustavat muutujat: heli sagedusspektrit (Hz) ja helirõhu tugevust (dB). Väljaspool inimese tavapärasest kuulmisläve esineva infraheli mõju inimesele sõltub eelkõige selle tugevusest (dB).

Infraheli normtasemed on kehtestatud Sotsiaalministri 06.05.2002 määrusega nr 75 „Ultra- ja infraheli helirõhutasemete piirväärtused ning ultra- ja infraheli helirõhutasemete mõõtmise“. Püsiva tasemega infraheli G-korrigeeritud helirõhutase LpG või muutuva tasemega infraheli G-korrigeeritud ekvivalentse helirõhutase LpG,eq,T piirväärtus on 85 dB. helirõhutase G-korrigeeritud väärtus on helirõhutase, mis on mõõdetud soovituslikult standardisarja EVS-EN 61672 või muude samaväärsete dokumentide nõuetele vastavate mõõtevahenditega ning sageduslikult korrigeeritud soovituslikult standardi EVS-ISO 7196 (*Acoustics – Frequency-weighting characteristic for infrasound measurements*) või muu samaväärse dokumendi nõuete kohaselt.

Infraheli mõju inimese tervisele on maailmas uuritud ja on leitud, et intensiivne infraheli mõjutab inimese närvisüsteemi tuues kaasa mitmesuguseid häireid, nagu hirm, keskendumishäired, väsimus, uimasus, iiveldus, kaaluhäired/isutus, peavalu jmt. Võimalikku tuuliku töötamisest tingitud infraheli on uuritud nii mitmetes riikides, sealhulgas on teostatud hulgaliselt testmõõtmisi. Uuringute üldine järeldus on, et moodsate vastutuult seadistatud tuuleturbiinide töötamisel tekkiv infraheli on madalal tasemel, st jääb oluliselt madalamaks kui lävi, mida seostatakse tervisemõjudega¹³. Seega infraheli võib tekitada tervisehäireid, kuid reaalseks ohu või häiringu (taju) tekkeks peab infraheli puhul esinema äärmiselt kõrge (intensiivne) helirõhk. Sellist intensiivse helirõhu tasemega infraheli ei kaasne kaasaegsete tuuleturbiinide töötamisega.

Tuulikute infraheli puudutavaid teadusuuringuid ja kehtivaid müranorme (sh infraheli osas) on analüüsitud nt Suurbritannias 2023 aastal, mil Suurbritannia riigi tellimisel toimus väga põhjalik analüüs uuendamaks riiklikke müraalaseid juhendeid maismaa tuuleparkidele. Analüüsi käigus töötati läbi asjakohane teaduskirjandus¹⁴. Leiti, et mitmed uuringud on uurinud väidetavaid seoseid tervisele kahjulike sümptomite ja tuulikute infraheli vahel. Kuigi mõned eksperimentaalsed uuringud on seostanud infraheli signaale füsioloogiliste näitajate

¹³ Swen., M, Stefan., H, Martin., H, Susanne., K. 2022. Can infrasound from wind turbines affect myocardial contractility? A critical review. Noise Health 2022;24:96-106. <https://www.noiseandhealth.org/text.asp?2022/24/113/96/351963>

¹⁴ WSP. 2023. A REVIEW OF NOISE GUIDANCE FOR ONSHORE WIND TURBINES. Department for Business, Energy & Industrial Strategy. <https://www.wsp.com/en-gb/insights/wind-turbine-noise-report>

muutustega^{15, 16}, on need üldiselt põhinenud infraheli signaalidel, mida ei esine tuulegeneraatorite infraheli osas. Siiani puuduvad veenvad tõendid selle kohta, et tuulegeneraatorite infraheliga kokkupuude võiks põhjustada kahjulikke tervisemõjusid heli sagedustel ja tasemetel, mida võib eeldada olevat tuuleparkide lähedal asuvates müratundlikes kohtades¹⁷.

Teadusuuringutes läbiviidud kontrollitud katsetes, milles osalesid ka osalejad, kes väitsid end olevat tundlikud tuulikute infraheli suhtes, on tõestatud, et kokkupuude infraheliga, mis vastab tuulikute poolt tekitatavale tasemele elamupiirkondades, ei ole seotud füsioloogiliste ega psühholoogiliste tervisemõjudega^{18,19, 20, 21}. Seevastu kokkupuute ootused tuulegeneraatorite infraheli suhtes ning positiivsed või negatiivsed sõnumid, mis neid ootusi mõjutavad, võivad avaldada mõju tervise sümptomite raporteerimisele²².

Üks värskemaid ja teadaolevalt seni kõige põhjalikum madalsagedusliku heli, sh infraheli, uuring tuulikute seondult viidi läbi Soomes ja see avaldati inglise keeles 2020 aastal²³. Uuring oli tellitud Soome riigi poolt ning selle viis läbi Soome Tehniliste Uuringute Keskus²⁴. Uuring kombineeris pikaajalisi (308 päeva) heli mõõtmisi tuuleparkides, samuti kuulmisteste ja küsimustikke tuuleparkide lähialadel elanike hulgas. Eesmärgiks oli selgitada tuulikute

---

¹⁵ Salt, AN & Hullar, TE, 2010. Responses of the ear to low frequency sounds, infrasound and wind turbines. *Hearing Research*, 268 (1-2), 12-21. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378595510003126>

¹⁶ Weichenberger, M, Bauer, M, Kühler, R, Hensel, J, Forlim, CG, Ihlenfeld, A, Ittermann, B, Gallinat, J, Koch, C & Kühn, S, 2017. Altered cortical and subcortical connectivity due to infrasound administered near the hearing threshold - Evidence from fMRI. *PLoS ONE*, 12, e0174420. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0174420>

¹⁷ van Kamp, I & van den Berg, F, 2021. Health effects related to wind turbine sound: An update. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18 (17), 9133. <https://www.mdpi.com/1660-4601/18/17/9133>

¹⁸ Tonin, R, Brett, J & Colagiuri, B, 2016. The effect of infrasound and negative expectations to adverse pathological symptoms from wind farms. *Journal of Low Frequency Noise, Vibration and Active Control*, 35 (1), 77-90. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0263092316628257>

¹⁹ Nelson, P, Bryne, A, Waggenspack, M, Lueker, M, Feist, C, Herb, B & Marr, J, 2019. Testing the human response to wind turbine emissions. *Wind Turbine Noise 2019*, 12-14 June, Lisbon. INCE-Europe.

²⁰ Majjala, PP, Kurki, I, Vainio, L, Pakarinen, S, Kuuramo, C, Lukander, K, Virkkala, J, Tiippana, K, Stickler, EA & Sainio, M, 2021. Annoyance, perception, and physiological effects of wind turbine infrasound. *Journal of the Acoustical Society of America*, 149 (4), 2238- 2248. <https://doi.org/10.1121/10.0003509>

²¹ Krahé, D, Alaimo Di Loro, A, Müller, U, Elmenhorst, E, De Gioannis, R, Schmitt, S, Belke, C, Benz, S, Großarth, S, Schreckenberger, D, Eulitz, C, Wiercinski, B & Möhler, U 2020. Lärmwirkungen von Infraschallimmissionen <https://www.umweltbundesamt.de/publikationen/laermwirkungen-von-infraschallimmissionen>

²² Crichton, F, Dodd, G, Schmid, G, Gamble, G & Petrie, KJ, 2014. Can expectations produce symptoms from infrasound associated with wind turbines? *Health Psychology*, 33 (4), 360-364. <https://doi.org/10.1037/a0031760>

²³ Majjala, P., Turunen, A., Kurki, I., Vainio, L., Pakarinen, S., Kaukinen, C., Lukander, K., Tiittanen, P., Yli-Tuomi, T., Taimisto, P., Lanki, T., Tiippana, K., Virkkala, J., Stickler, E., Sainio, M. 2020. Infrasound Does Not Explain Symptoms Related to Wind Turbines. Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2020:34.

²⁴ Majjala, P. 2020. VTT studied the health effects of infrasound in wind turbine noise in a multidisciplinary cooperation study. VTT Technical Research Centre of Finland.

tekitatavate madalsagedusliku müra omadused ja sellega kaasnevad mõjud inimesele. Uuring oli ajendatud probleemist, et osad tuulikuparkide lähiala elanikud seostavad tuulikute olemasolu endal esinevate terviseprobleemidega, eeskätt unehäiretega.

Uuringu kohaselt seostas 5% uuringusse hõlmatud tuuleparkide lähiala elanikke endal esinevate terviseprobleemide esinemist (nn sümptomitega vastajad) tuulikute madalsagedusliku heliga. Enim sümptomitega vastajaid jäi tuulikuparkide lähialale, mis uuringus oli määratud 2,5 km raadiuse alana. Lähiala elanikest esines nn sümptomitega vastajaid 15%.

Uuringu kohaselt jäid valdavalt tuulepargi lähialadel mõõdetud eriti madalsagedusliku heli sagedused vahemikku 0,1–1 Hz, mis jääb allapoole inimkõrva kuuldeläve (16–20 Hz). Mida madalam on heli sagedus seda suurem peab olema helirõhk, et heli oleks tajutav. Uuring tuvastas uue aspektina, et tuulikud võivad põhjustada üksikuid madalsagedusliku heli piike (lühiajaline madalsagedusliku helirõhk kuni 102 dB). Teoreetiliselt võivad sellised piigid osade inimeste jaoks olla tajutavad. Samas ei suudetud tuvastada, et isikud, kes arvasid endal olevat tuulikute põhjustatud tervisemõjusid oleksid võimelised madalsageduslikke helisid paremini kuulma/tajuma. Kuulmistestidega püüti tuvastada terviseprobleeme kurtvate inimeste närvisüsteemi reageeringut madalsageduslikele helidele, kuid sellist seost ei leitud. Antud inimeste närvisüsteemis ja erinevates füsioloogilistes näitajates, ei tuvastatud mingit reageeringut kui neile lasti tuulikute madalsageduslikku heli.

Samuti tuvastas uuring, et u 1,5 km raadiuses tuulepargist on võimalik täheldada helispektri muutust nõ linnalikuks st suureneb madalsagedusliku heli, sh infraheli, osatähtsus sagedusjaotuses. Esinev helispekter muutub väga sarnaseks linnatingimustes esinevaga.

Uuring järeldas, et tuulikute madalsageduslikku müra, sh infraheli, ei saa seostada inimeste poolt kurdetavate tervisemõjudega. Samas püstitati hüpotees, et madalsageduslikust müra olulisem võib potentsiaalselt olla tuulikute heli amplituudi kõikumine.

Teine antud teemat käsitlev värske ja esinduslik tervisemõju uuring viidi läbi Austraalias. Uuringu eesmärk oli tuvastada tuuleturbiini sündroomi võimalik esinemine. Uuringu käigus testiti 72 tunni jooksul 10 päevaste vahedega kolme erinevat müra kokkupuudet unelaboris. Uuringusse olid hõlmatud 37 tervet, kuid müratundlikku täiskasvanut. Neile lasti infraheli (1,6-20 Hz ~90 dB, simuleeriti tuulikute infraheli signatuuri), näilist infraheli (samad kõlarid, mis ei genereerinud infraheli) ja liikluse müra. Uuriti inimeste erinevate füsioloogiliste ja psühholoogiliste näitajate muutust. Uuringu tulemused ei toetanud ideed, et infraheli põhjustab tuulegeneraatori sündroomi. Kõrge tasemega, kuid kuulmatu infraheli ei näidanud mõju ühelegi füsioloogilisele ega psühholoogilisele näitajale, mida uuringus osalenute seas testiti²⁵.

Eelneva alusel võib järeldada, et olukorras, kus välisõhu müra normtasemed on tagatud ei ole oodata ka infraheli normtasemete ületamist müratundlikel aladel.

---

²⁵ Marshall, N. S., Cho, G., Toelle, B. G., Tonin, R., Bartlett, D. J., D'Rozario, A. L., Evans, C. A., Cowie, C. T., Janev, O., Whitfeld, C. R., Glozier, N., Walker, B. E., Killick, R., Welgampola, M. S., Phillips, C. L., Marks, G. B., & Grunstein, R. R. 2023. The health effects of 72 hours of simulated wind turbine infrasound: a double-blind randomized crossover study in noise-sensitive, healthy adults. *Environmental Health Perspectives*, 131(3), 037012-1-037012-12. Article 037012. <https://doi.org/10.1289/EHP10757>

2.2 Müra arvutuslikul hindamisel kasutatud meetodika

Tuulikute müra hinnatakse nende kavandamisel arvutuslikult. Antud juhul kasutati selleks spetsiaaltarkvara WindPRO 4.0. Arvutamisel kasutati rahvusvahelist standardit EVS-ISO 9613 : "Acoustics – Abatement of sound propagation outdoors, Part 2: General method of calculation" mis on Euroopa Liidu soovituslik tööstusmüra arvutusmeetod liikmesriikidele, kellel ei eksisteeri siseriiklike arvutusmeetodeid (Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2002/49/EÜ, 25. juuni 2002, mis on seotud keskkonnamüra hindamise ja kontrollimisega). Nimetatud standard on tuulikuparkide müra leviku hindamisel laialt kasutatav ka muu maailma praktikas.

Müra levikut hinnati ebasoodsates tingimustes - müralevi maksimaalselt soodustav pärituul igas suunas. Tuuliku tootjate tehniliste andmete alusel suureneb tuuliku müraemissioon tavaliselt kuni tuulekiiruseni 7–8 m/s . Lisaks üle 8 m/s tuule korral hakkab looduslik tuulemüha varjestama tuulikute müra. WindPRO arvutusprogramm võimaldab müra levikut hinnata erinevatel tuulekiirustel, antud töös kasutati nõ kõige halvimat tuulekiirust ehk mürakaardid esitati olukorrale, mille korral müratasemed olid suurimad (programmis kasutati selleks automaatset seadistust „Highest noise value“).

Müra modelleerimine teostati 4 m kõrgusele maapinnast (tavapärane retseptori kõrgus, mida Eesti praktikas kasutatakse siseriiklike mürakaartide koostamisel on 2 m, kuid tuulikute puhul soovitab Kliimaministeerium rakendada konservatiivsemat kõrgust 4 m²⁶). Arvutusvõrgu täpsuseks määrati 25 m. Meteoroloogilise koefitsiendi väärtuseks määrati 1.

Müralevi modelleerimisel arvestatakse heli neelduvust või peegelduvust maapinnal. Maapinna heli neelavuse omadused on määratud skaalal 0 (akustiliselt "köva" heli peegeldav pinnas: maantee, veekogud, betoon) kuni 1 (akustiliselt "pehme" heli neelav pinnas: põllud, põõsad, heinamaa, lumine pind). Antud juhul kasutati müra modelleerimisele heli neelavustegurit 0,4 vastavalt Kliimaministeeriumi poolt esitatud 2024 suvel esitatud soovitudele²⁷.

Maapinna reljeef kanti mudelisse Maa-ameti kõrgusandmete alusel (25 m võrguga) tingimustena kasutati WindPRO standardseadistust (temperatuur 10 °C ja 70% õhuniiskus).

Modelleerimisel ei ole arvestatud otseselt müra levikut takistavate objektidega nagu hooned ja metsaalad. Juhul, kui tuulikute ja vaatleja vahele jäävad metsatukad või kõrvalhooned, on tegelikkuses avalduvad müratasemed madalamad kui arvutustes näidatud. Arvestades aga teadusuuringutest tulenevaid järeldusi, et tuulikute müra on oma iseloomult häirivam kui nt liikluse müra, siis on õigustatud tuuleparkide mürahinnangutes konservatiivse lähenemise kasutamine.

Müra leviku kohta vormistati mürakaardid, kus esitati A-korrigeeritud ekvivalentse helirõhutaseme $L_{pA,eq}$ arvused detsibellides 5 dB müravahemikes. Lisaks müra leviku kaartidele arvutati välja müratase müratundlikel aladel, milleks määrati võimalikud

---

²⁶ Mürakaardi arvutuskõrgus 4 m tuleneb Kliimaministeeriumi juhendist „Müraga arvestamine tuuliku planeerimisel. Juhendit on täiendatud kevad-suvel 2024. Kättesaadav: <https://kliimaministeerium.ee/energeetika-maavarad/valisohk/mura>

²⁷ Müraga arvestamine tuuliku planeerimisel. Kättesaadav: <https://kliimaministeerium.ee/energeetika-maavarad/valisohk/mura>

mõjualasse jäävad elu- või ühiskondlikud hooned. Müratundlikuks objektiks määrati ETAK andmete alusel paiknevad eluhoonete keskpunktid.

Käesolevas töö puhul on tegu planeeringu faasis tehtava müra hinnanguga, seega pole teada täpne tuulikute mudel. Tänapäeval tootmises olevate tuulikute tootja poolt esitatav müraemissioon on erinev jäädes enamasti vahemikku 105-108 dB(A). Kuna eriplaneering koostatakse tulevikku vaatavana ja lubatud on olemasolevatest suuremate parameetritega tuulikud, siis on müra modelleeringutes kasutatud kõrgemat 108 dB(A) mürataset hindamaks maksimaalselt halba olukorda.

Teoreetilise suure müraemissiooniga ($L_{wA}=108$ dB) tuuliku puhul on lähtuti järgnevatest WindPro poolt automaatselt genereeritud andmetest müra sagedusjaotuse osas:

		Octave data								
LwA,ref	Pure tones		63	125	250	500	1000	2000	4000	8000
[dB(A)]			[dB]	[dB]	[dB]	[dB]	[dB]	[dB]	[dB]	[dB]
108,0	No	Generic data	89,6	96,6	100,0	102,6	102,4	99,5	94,7	85,2

Kaasaegsete tuulikute puhul jääb müratase (ehk helirõhutase L_p teatud kaugusel müraallikast, näiteks vahetult tuuliku all maapinnal) tavaliselt vahemikku 50–60 dB. Tuulikutootjad esitavad konkreetsete mudelite kohta aga helivõimsustaseme (L_{wA}) väärtuse, mis iseloomustab tuuliku poolt kiiratava akustilise energia koguhulka ehk müraemissiooni. Tuulikute helivõimsustase on üldiselt suurusjärgus 105–107 dB.

Oluline on mõista, et müratase konkreetsetes punktis (helirõhutase L_p) ja helivõimsustase (L_{wA}) on erinevad mõisted. Helivõimsustase on teoreetiline suurus, mida kasutatakse müra leviku arvutustes ja müraallikate võrdlemiseks. See ei tähenda, et tuuliku ümbruses või isegi otse tuuliku all viibides oleks kogetav müratase samaväärne (st 100 dB lähedane).

2.2.1 Madalsagedusliku müra ja infraheli hindamine

Madalsagedusliku müra arvutuslik hindamine nõuab üldjuhul suuremat täpsusastet, kui välisõhus leviva müra hindamine. Seega on madalsagedusliku müra hindamine asjakohane viia läbi olukorras, kus on teada tuulikute täpne paiknemine elamualade suhtes ja tuulikute täpsemad andmed. Senised madalsagedusliku müra modelleeringud on näidanud, et välisõhus leviva müra sihtväärtuse täitmisel ei ole üldjuhul probleeme ka siseruumide madalsagedusliku müra normtasemete tagamisega²⁸. Sellest lähtuvalt on asjakohane madalsagedusliku müra arvutuslik hindamine läbi viia tuuleparkide edasisel detailsemal kavandamisel.

2.3 Müra hindamise tulemused

Müra esialgsest hinnangust ilmnes, et lähimad müratundlikud alad paiknevad u 1 km kaugusel kavandatavatest tuulikutest (va üksikud erandid, mille korral eluhoone jääb tuulepargi alale lähemale kui 1 km nt ala 6 puhul). Tööstusmüra piirväärtust 108 dB(A) müratasemega tuulikute kasutamisel üldiselt elamute juures ei ületata. Müra sihtväärtuse ületamise võimalus tekib aga kokku 43 elamualal. Tekkivad müratasemed elamualadel on esitatud Tabel 6 ja **Tõrge! Ei leia viiteallikat.** kuni Joonis 5.

²⁸ Hinnangu koostanud eksperdi kogemusele tuginedes eriplaneeringute detailsete lahenduste ja detailplaneeringute müra hinnangute baasil.

Tisleri (kü 89801:001:0130) katastriüksustel on omaniku kirjalikul nõusolekul eluhoonete 1 km puhvrit vähendatud. Saarde (kü 62903:002:0840) puhul kavandatakse eluhoone hinnatava alternatiiv I korral likvideerida ja seega seda retseptorina ei käsitletud.

Üldjuhul on tugevalt soovitatav tagada, et tuuleparkide koosmõjus ei ületatakse müratundlikeil aladel müra öist sihtväärtust. Tööstusmüra öise piirväärtuse ületamine elamualadel ka omaniku nõusolekul lubatav ei ole, sest välistada ei saaks olulist ebasoodsat tervisemõju.

Tabel 6. Müratase Viljandi valla tuulepargi ümbruskonnas (eluhoonete keskpunktid) (108 dB tuulikute korral)

Müratundliku ala nimetus	Y	X	Müra öine sihtväärtus	Müra öine piirväärtus	Modelleeritud müratase 108 dB tuulikute korral
	[m]	[m]	[dB(A)]	[dB(A)]	[dB(A)]
Kauri	608 108	6 487 475	40	45	36,7
Loisu	610 903	6 445 627	40	45	37,9
Musta	607 322	6 472 816	40	45	35,9
Nõgla	612 455	6 448 207	40	45	39,3
Tõnissaare tee 8	601 370	6 482 086	40	45	35,5
Kungla-Metsa	601 235	6 482 466	40	45	34,7
Hendriku	602 729	6 492 343	40	45	38,3
Aaviku	599 805	6 483 230	40	45	34,4
Jaanipõllu	601 576	6 480 018	40	45	37,9
Pingu	600 631	6 481 725	40	45	39,6
Oina	605 483	6 454 578	40	45	34
Pilli	605 351	6 454 733	40	45	34,3
Ojavälja	600 360	6 454 759	40	45	42,1
Uue-Mõru	609 024	6 451 446	40	45	35,8
Vaino	601 937	6 451 141	40	45	41,4
Toltsi	609 610	6 451 011	40	45	38
Mukteni	610 003	6 451 433	40	45	35,9
Taga-Mõru	609 224	6 451 190	40	45	37
Uue-Soosaare	601 326	6 450 943	40	45	39,4
Laansoo	601 894	6 450 815	40	45	39,3
Mustlase	608 218	6 451 200	40	45	35,9
Lepalaane	600 178	6 451 648	40	45	40,5
Lepiku	606 420	6 448 048	40	45	36,4
Roo	607 351	6 472 922	40	45	35,6
Nurme	607 083	6 447 437	40	45	39,1
Väike-Kiisa	610 081	6 468 554	40	45	37,2
Aabrami	609 279	6 451 220	40	45	36,9
Tiritamme	602 177	6 479 924	40	45	34,9
Kutsari	604 730	6 494 809	40	45	39,5
Saariku	601 325	6 479 010	40	45	36,6
Rehe	601 493	6 478 271	40	45	33

Kingu	609 765	6 473 533	40	45	36,2
Villemuse	611 353	6 468 284	40	45	34,8
Riumasoo	608 584	6 473 793	40	45	35
Peebu	604 520	6 455 998	40	45	33,6
Väike-Panni	599 897	6 455 044	40	45	39,4
Aaviku	599 986	6 455 433	40	45	37,6
Kungla	607 582	6 473 288	40	45	35,1
Tisleri (omaniku nõusolek)	610 870	6 471 484	40	45	44,6
Väike-Kuusiku	607 664	6 472 764	40	45	37,4
Laanemetsa	610 280	6 472 409	40	45	40,8
Uudse	607 856	6 472 361	40	45	40
Ilusmetsa	607 285	6 472 424	40	45	36,9
Kütiaseme	612 347	6 448 656	40	45	39,9
Tedrearu	600 466	6 455 652	40	45	37,3
Ruuduaru	607 518	6 470 770	40	45	41,3
Paisjärve	607 335	6 446 037	40	45	36,5
Veske	606 903	6 447 131	40	45	37,6
Iirise	600 765	6 478 609	40	45	36,9
Miku	603 597	6 455 402	40	45	38,6
Vanausse/1	584 899	6 463 619	40	45	38,2
Siimu	612 061	6 447 912	40	45	41,5
Lohu	612 353	6 447 392	40	45	38,8
Kuusiku	612 600	6 446 724	40	45	36,3
Uue-Ööpalu	610 196	6 451 072	40	45	37,4
Kukese	599 102	6 452 029	40	45	38,7
Mäeveski	606 706	6 447 131	40	45	36,8
Kuusiku	606 530	6 492 402	40	45	35,3
Reinu	601 744	6 479 866	40	45	36,7
Kokamäe/1	611 675	6 446 764	40	45	40,5
Vaheveski	606 749	6 447 263	40	45	37,1
Koguli	612 196	6 448 064	40	45	40,8
Vindi	611 511	6 446 260	40	45	39
Lageda	603 079	6 496 042	40	45	34,5
Napi	584 769	6 462 664	40	45	39
Välbi	585 717	6 463 414	40	45	33,8
Pulli-Peetri	584 012	6 464 555	40	45	39,3
Univere	582 742	6 460 792	40	45	35,6
Metsniku	585 327	6 462 189	40	45	34,7
Suurematsi	584 226	6 461 905	40	45	39,4
Lannu	584 916	6 462 534	40	45	37,7
Jõõgre	583 597	6 461 058	40	45	36,7
Tammiste	584 496	6 461 597	40	45	36,7
Parastma	584 082	6 464 797	40	45	38,1

Kopli	584 954	6 462 061	40	45	36,2
Singisoo	585 442	6 462 785	40	45	35
Väljaotsa	584 427	6 462 160	40	45	39,5
Kalu	608 303	6 473 030	40	45	38,4
Univere-Männiku	581 370	6 461 667	40	45	37,7
Männiku	600 341	6 450 249	40	45	34,9
Satre	579 892	6 466 632	40	45	33,6
Jaagu	606 140	6 492 287	40	45	37,5
Tulba	608 056	6 446 527	40	45	41,2
Leinpõllu	583 536	6 464 947	40	45	39
Karusaadu	611 199	6 450 207	40	45	39,9
Tisleri	610 124	6 450 217	40	45	42,2
Karukäpa	607 363	6 449 537	40	45	39,5
Rehila	585 275	6 466 775	40	45	32,7
Karu	607 279	6 449 765	40	45	38,4
Kallaku	608 282	6 473 492	40	45	35,9
Männiku	606 776	6 493 581	40	45	33,8
Ristivälja	606 972	6 485 930	40	45	38,2
Pasuna	607 815	6 450 090	40	45	39,4
Elbi-Kaljula	610 495	6 487 013	40	45	39,2
Kõrtsi	607 025	6 485 406	40	45	39,4
Uue-Peebu	584 697	6 466 754	40	45	35,7
Torimo-Ritsu	585 076	6 467 402	40	45	33,1
Jaanisalu	580 505	6 465 512	40	45	37,1
Simuski	598 420	6 453 207	40	45	38,7
Marna	585 228	6 466 588	40	45	33
Tuudevere kordon	599 237	6 482 959	40	45	36,2
Marimetsa	601 831	6 493 006	40	45	35,1
Kivilöövi	606 131	6 492 318	40	45	37,6
Orjatu	599 386	6 451 975	40	45	39,5
Tõnissaare tee 7	601 313	6 482 067	40	45	35,7
Liiva	609 728	6 451 398	40	45	36,2
Niidu	581 977	6 469 070	40	45	32,5
Saare	601 546	6 494 445	40	45	34,1
Metsakassi	610 446	6 446 292	40	45	42,5
Memme	584 522	6 461 108	40	45	34,5
Võidumaa	601 366	6 479 442	40	45	37,9
Lepalohu	585 086	6 465 931	40	45	33,5
Änilase	602 412	6 455 005	40	45	41,2
Kivimurru	602 133	6 481 138	40	45	35,4
Raia	598 925	6 480 457	40	45	39,5
Paisuoja	580 108	6 465 955	40	45	35,3
Venessilla	597 971	6 481 861	40	45	35,2

Univere-Saare	581 336	6 461 572	40	45	37,1
Kurika-Tõnise	599 292	6 478 185	40	45	33,5
Pihlaka	602 473	6 455 447	40	45	38,8
Tõnissaare tee 6	601 395	6 482 058	40	45	35,5
Piiraja	581 133	6 465 012	40	45	38,7
Songa	579 905	6 465 404	40	45	35,8
Mulgi	607 051	6 447 460	40	45	38,9
Villike	602 612	6 455 046	40	45	40,9
Mängu	607 851	6 486 840	40	45	38,9
Toominga	601 265	6 479 662	40	45	39,2
Saare	583 119	6 463 827	40	45	52,8
Sirtsu	585 026	6 467 404	40	45	33,3
Saare	599 377	6 478 141	40	45	33,5
Kantsiku	584 259	6 461 064	40	45	35,1
Reinu	608 484	6 482 567	40	45	41,6
Vana-Rulli	583 946	6 464 787	40	45	38,5
Kopa	607 463	6 473 256	40	45	34,9
Vaga	603 963	6 451 809	40	45	38,6
Ibise	603 839	6 452 071	40	45	39,7
Oina	612 113	6 447 675	40	45	40,7
Mäearu	603 717	6 452 675	40	45	41,5
Luhasadu	583 171	6 461 307	40	45	38,9
Vana-Kuninga	580 491	6 462 326	40	45	39,3
Kadastiku	583 984	6 467 790	40	45	38,1
Tõnissaare tee 5	601 377	6 482 021	40	45	35,6
Pihlaka	607 184	6 472 640	40	45	35,9
Tammerinna	603 631	6 496 141	40	45	34,2
Moori karjamõis	601 395	6 478 308	40	45	33,4
Nõlvi	602 923	6 495 859	40	45	35,3
Nurme	603 101	6 496 002	40	45	34,8
Otsa	607 763	6 472 779	40	45	37,7
Kändla	603 815	6 495 679	40	45	36,9
Juuriku	581 518	6 464 444	40	45	40,4
Soopõllu	604 361	6 495 444	40	45	37,3
Roodeviku	598 074	6 454 213	40	45	35,8
Loo	608 516	6 473 208	40	45	37,9
Tuule	584 459	6 464 894	40	45	36,5
Palu	607 169	6 446 412	40	45	37
Johanalle	607 915	6 484 297	40	45	43,3
Rabi-Markuse	601 677	6 450 795	40	45	39
Metsa	581 478	6 467 673	40	45	38
Kassi	610 662	6 445 910	40	45	39,8
Murikatsi	607 520	6 445 949	40	45	36,8
Kütimäe	600 068	6 451 950	40	45	41,8

Muldmäe	607 957	6 473 648	40	45	34,6
Lohu	608 045	6 472 367	40	45	41
Alliku	608 371	6 472 906	40	45	39,3
Koigo	599 661	6 451 918	40	45	40,2
Anne	602 407	6 496 016	40	45	33,2
Kaasiku	603 305	6 495 599	40	45	37,6
Jaagusaare	603 615	6 495 872	40	45	35,8
Kõre	601 630	6 480 784	40	45	37,8
Siimuri	604 885	6 494 463	40	45	40,4
Poka	602 865	6 492 378	40	45	39,2
Suurekivi	606 457	6 492 447	40	45	35,8
Turbakeskuse/1	606 447	6 484 956	40	45	39,3
Vadi	608 624	6 487 027	40	45	40,1
Tõnni	609 509	6 487 847	40	45	36,3
Aia-Lutsu	607 105	6 486 208	40	45	38,1
Elbi	610 951	6 486 460	40	45	40,4
Tatsu	612 294	6 470 379	40	45	39,3
Kaalimäe	600 128	6 483 255	40	45	33,9
Pihlaka	605 670	6 491 511	40	45	37,6
Vana-Roosimäe	606 186	6 485 604	40	45	36,5
Kopli	601 182	6 482 346	40	45	35,2
Mandli	584 180	6 464 599	40	45	38,5
Urba	610 419	6 444 972	40	45	35,7
Lutso	585 480	6 463 673	40	45	34,8
Suure-Pari	613 089	6 483 274	40	45	34
Esku	613 155	6 483 163	40	45	33,7
Sepa/2	600 932	6 482 930	40	45	33,8
Uue-Sibari	612 904	6 483 832	40	45	35,2
Härma	611 893	6 484 228	40	45	40,6
Kaasiku	598 376	6 454 819	40	45	35,5
Ässa	600 399	6 483 213	40	45	33,7
Kõrgesaare	612 938	6 469 842	40	45	34,8
Noplimetsa	607 337	6 448 869	40	45	41
Tammevälja	612 649	6 470 256	40	45	36,8
Alt-Venesilla	598 129	6 481 963	40	45	36,1
Tõnise	606 937	6 447 911	40	45	38,8
Taremurru	612 134	6 471 137	40	45	39,3
Vahtra	607 357	6 473 121	40	45	35
Suur-Vanausse	604 760	6 454 146	40	45	38,2
Kuumasaare	611 185	6 487 161	40	45	36,6
Nopli	607 309	6 448 155	40	45	41,2
Kungla	606 061	6 492 829	40	45	38,5
Suigu-Saare	612 376	6 484 221	40	45	37,8
Söödi	581 139	6 461 825	40	45	37,9

Kokamäe	611 707	6 446 757	40	45	40,3
Teelahkme	607 422	6 472 850	40	45	36,1
Nahka	598 461	6 481 086	40	45	38,4
Viidiku/1	604 317	6 455 893	40	45	34,5
Sadama	611 152	6 445 772	40	45	37,9
Tamme	607 591	6 473 170	40	45	35,5
Teeääre	607 921	6 487 013	40	45	38,3
Vaheri	612 635	6 446 879	40	45	36,5
Vabarna	585 456	6 464 271	40	45	34,1
Lagendiku	606 303	6 492 665	40	45	36,8
Kantsiku/1	584 296	6 461 074	40	45	35,1
Uue-Jamso	604 127	6 480 606	40	45	37,8
Mihkeri	604 640	6 494 941	40	45	39,2
Lohu	584 753	6 466 314	40	45	35,1
Metsasalu	584 660	6 466 965	40	45	35,9
Kuuse	604 530	6 495 236	40	45	38
Uue-Tisleri	610 780	6 450 714	40	45	38,3
Uue-Moori	601 478	6 478 340	40	45	33,3
Veskioja	611 661	6 486 213	40	45	38,4
Adu	604 824	6 494 596	40	45	40,1
Lokota	604 514	6 479 847	40	45	34,8
Taki	607 715	6 472 747	40	45	37,6
Nurmekunna	607 617	6 472 428	40	45	38,4
Kuusiku	607 706	6 472 440	40	45	38,8
Nurga	601 910	6 479 024	40	45	34,1
Mägiraude	604 661	6 454 803	40	45	37,4
Jõksi	599 559	6 452 231	40	45	41,5
Metsanurga	585 086	6 463 454	40	45	37,2
Torimo-Ritsu/1	585 106	6 467 378	40	45	33
Pärdi	602 738	6 492 176	40	45	37,8
Laiakivi	584 614	6 461 937	40	45	37,5
Tammiku	607 824	6 473 515	40	45	34,9
Ressari	607 216	6 472 562	40	45	36,2
Evardi	605 057	6 494 231	40	45	40,5
Kusma	607 560	6 472 771	40	45	36,9
Kase	599 513	6 483 461	40	45	33,3
Teeääre	584 987	6 467 468	40	45	33,4
Vanatoa	602 484	6 496 227	40	45	32,5
Nurmisaare	601 326	6 478 398	40	45	34
Ruudiaru	607 516	6 470 882	40	45	41,3
Elbi-Tooma	610 936	6 486 476	40	45	40,4
Sepa	600 907	6 482 897	40	45	34
Meltsa	597 868	6 453 336	40	45	35,5
Juurika	602 993	6 480 960	40	45	35,7

Miku-Peetri	608 487	6 450 184	40	45	41,3
Kivila	611 724	6 485 601	40	45	40,1
Tagaveski	606 856	6 447 397	40	45	37,8
Elbiniidu	610 856	6 486 532	40	45	40,4
Viidiku	604 374	6 455 949	40	45	34,2
Sammuli	607 218	6 487 081	40	45	35,9
Liivausse	585 593	6 463 961	40	45	33,9
Naanu	598 730	6 478 375	40	45	32,7
Soosaare	598 523	6 478 498	40	45	32,4
Kõnnuka	599 063	6 479 707	40	45	39
Kampuse	599 055	6 479 520	40	45	38,5
Suur-Kõnnu	599 104	6 479 374	40	45	38,4
Väike-Kõnnu	599 065	6 479 385	40	45	38,1
Tähisma	599 111	6 478 438	40	45	34,2
Naano	598 801	6 478 227	40	45	32,3
Allika	598 834	6 478 163	40	45	32,2
Tiidu	598 975	6 478 375	40	45	33,5
Küti	598 839	6 478 135	40	45	32,1
Põllu	603 445	6 496 159	40	45	34,1
Ritsu	600 870	6 450 728	40	45	37,7
Vanausse	584 902	6 463 687	40	45	38
Mäe	608 349	6 487 747	40	45	35,9
Püksi	611 397	6 486 946	40	45	36,8
Lombi	606 682	6 485 687	40	45	37,7
Turbakeskuse	606 665	6 484 974	40	45	39,7
Vahesaare	607 177	6 486 322	40	45	38,1
Väike-Kuuri	607 385	6 486 487	40	45	38,5
Tamme	606 845	6 486 665	40	45	36
Orja	607 086	6 485 184	40	45	40
Parika	607 533	6 484 947	40	45	41,8
Parika talu	607 472	6 485 032	40	45	41,5
Soo	583 974	6 468 143	40	45	36,2
Uue-Kundru	584 072	6 468 225	40	45	35,4
Elbi-Välba	611 001	6 486 401	40	45	40,5
Suur-Seamiku	584 655	6 467 856	40	45	34,1
Piiri-Jaani	604 988	6 494 355	40	45	40,3
Vana-Tõnissaare	601 894	6 481 856	40	45	34,9
Lepiku	599 617	6 483 366	40	45	33,7
Väike-Venesilla	598 308	6 482 451	40	45	35,8
Kundru	583 501	6 468 229	40	45	37,5
Salu	581 348	6 468 073	40	45	35,5
Seamiku	584 662	6 467 944	40	45	33,8
Tammeniidu	581 393	6 468 642	40	45	33,2
Nurme	583 539	6 469 198	40	45	32

Aasa	581 765	6 468 783	40	45	33,5
Seamiku-Ansu	584 640	6 467 821	40	45	34,3
Uuesaare	583 021	6 469 272	40	45	32,1
Kaasiku	581 652	6 468 749	40	45	33,4
Käära	581 802	6 468 636	40	45	34,2
Tänav	581 834	6 468 806	40	45	33,5

Kuna tuuleparkide rajamisel soovitakse vältida ka oluliste häiringute teket, siis võeti eesmärgiks tagada müra öine sihtväärtus kõigil elamualadel, millega ei ole teisesisulist kokkulepet. Selle saavutamiseks:

- Ala 1 puhul vähendati tuulikute helirõhutaset 106 dB(A)-ni. Kuna antud ala puhul soovitakse edasi minna projekteerimistingimuste taotluse etapiga ja detailse lahenduse KSHd koos selles tehtava mürahindamisega ei koostata siis hinnati antud ala puhul müra osas ka nn halvimaid tsenaariumeid. Ala puhul leiti müra hindamisel, et teatud tuulikute paigutuse korral (kui tuulikud on koondatud kas ala ida või lääneossa) esineb võimalus müra sihtväärtuse ületamiseks ka tuulikute arvu ja helirõhutase vähendamisel. Selliste olukordade vältimiseks määrati antud ala puhul tuulikute maksimaalsed arvud sektorite kaupa. See väldib võimaluse tuulikuid koondada elamute suhtes ebasoodsalt. Soovitatav on ühtlasi ka ala teravatipulised väljaulatuvad osad asukohavaliku alast välja jätta.
- Ala 3 puhul vähendati tuulikute arvu 1 võrra (alal 21 tuulikut seega) ning vähendati tuulikute helirõhutaset 106 dB(A)-ni. Soovitatav on ala teravatipulised väljaulatuvad osad asukohavaliku alast välja jätta.
- Ala 6 puhul vähendati tuulikute helirõhutaset 106 dB(A)-ni.
- Ala 7 A puhul vähendati tuulikute arvu 2 võrra (alal 9 tuulikut seega) ning vähendati tuulikute helirõhutaset 106 dB(A)-ni.
- Ala 7B puhul vähendati tuulikute arvu 1 võrra (alal 16 tuulikut seega) ning vähendati tuulikute helirõhutaset 106 dB(A)-ni.
- Ala 8 puhul 5 tuuliku rajamisel tuulikute arvu või helirõhutase vähendamise vajadus puudub, elamualadel müra sihtväärtust ei ületata.
- Ala 10 vähendati tuulikute helirõhutaset 106 dB(A)-ni arvestades ka antud alaga külgnevaid Põhja-Sakala eriplaneeringuga kavandatavaid tuulikuid.
- Alade 11 puhul vähendati tuulikute helirõhutaset 107 dB(A)-ni. Kuna antud ala arendamisest huvitatud isiku soovi alusel tõsteti alale 11 kavandatavate tuulikute arvu peale esialgset müra hindamist ühe tuuliku võrra (algelt 10 tuulikut, hiljem 11 tuulikut). Juhul kui alale 11 kavandada 11 tuulikut, siis tuleb tuulikute helirõhutaset vähendada 106 dB(A)-ni saavutamaks kõigil elamualadel müra öist sihtväärtust.
- Ala 12 puhul 4 tuuliku rajamisel tuulikute arvu või helirõhutase vähendamise vajadus puudub, elamualadel müra sihtväärtust ei ületata.

Eelnevalt kirjeldatud meetmeid rakendades on oodata elamualadel Tabel 7 esitatud müratasemeid. Müra sihtväärtusi elamualadel ei ületa (va kaks maaüksust mille osas on kavandatud vastavalt kas elamu likvideerimine või koostöö). Müra leviku kaardid on esitatud Joonis 1 kuni **Tõrge! Ei leia viiteallikat..**

Edasisel tuuleparkide täpsemal kavandamisel tuleb eesmärgiks võtta elamualadel tööstusmüra öise sihtväärtuse tagamine (kui elamu omanikuga ei ole teistsugust kokkulepet). Sihtväärtust on võimalik tagada näiteks eespool kirjeldatud viisil vähendades tuulikute helirõhutaset. Samuti on seda võimalik saavutada vähendades tuulikute arvu vastaval alal või vähendades osade vastavale alale kavandatavate tuulikute helivõimsustaset rohkemal määral kui eelnevalt hinnatud ja samas teiste puhul kasutades mürarikkamaid tuulikud. Sobilik lahendus tuleb välja töötada tuulepargi edasisel kavandamisel.

Tabel 7. Müra leevendusmeetmeid rakendades tekkiv müratase elamualadel.

Nimetus	x	y	Müratase [dB(A)]
alad 1 ja 3			
Loisu	610903	6445627	35,3
Nõgla	612455	6448207	37
Oina	605483	6454578	31,9
Pilli	605351	6454733	32,2
Ojavälja	600360	6454759	39,9
Uue-Mõru	609024	6451446	33,6
Vaino	601937	6451141	39,1
Toltsi	609610	6451011	35,5
Mukteni	610003	6451433	33,5
Taga-Mõru	609224	6451190	34,7
Uue-Soosaare	601326	6450943	37,4
Laansoo	601894	6450815	37
Mustlase	608218	6451200	33,8
Lepalaane	600178	6451648	38,5
Lepiku	606420	6448048	34,5
Nurme	607083	6447437	37,1
Aabrami	609279	6451220	34,6
Peebu	604520	6455998	31,6
Väike-Panni	599897	6455044	37,2
Aaviku	599986	6455433	35,5
Kütiaseme	612347	6448656	37,7
Tedrearu	600466	6455652	35,2
Paisjärve	607335	6446037	34,2
Veske	606903	6447131	35,6
Miku	603597	6455402	36,5
Siimu	612061	6447912	39,2
Lohu	612353	6447392	36,6
Kuusiku	612600	6446724	34
Uue-Ööpalu	610196	6451072	34,8
Kukese	599102	6452029	36,6
Mäeveski	606706	6447131	34,7
Kokamäe/1	611675	6446764	38,2
Vaheveski	606749	6447263	35,2
Koguli	612196	6448064	38,5
Vindi	611511	6446260	36,7
Männiku	600341	6450249	32,9

Tulba	608056	6446527	38,8
Karusaadu	611199	6450207	37,2
Tisleri	610124	6450217	39,2
Karukäpa	607363	6449537	37,7
Karu	607279	6449765	36,6
Pasuna	607815	6450090	37,5
Simuski	598420	6453207	36,6
Orjatu	599386	6451975	37,5
Liiva	609728	6451398	33,8
Metsakassi	610446	6446292	39,8
Änilase	602412	6455005	39,2
Pihlaka	602473	6455447	36,8
Mulgi	607051	6447460	37
Villike	602612	6455046	38,9
Vaga	603963	6451809	36,5
Ibise	603839	6452071	37,7
Oina	612113	6447675	38,5
Mäearu	603717	6452675	39,6
Roodeviku	598074	6454213	33,7
Palu	607169	6446412	34,9
Rabi-Markuse	601677	6450795	36,9
Kassi	610662	6445910	37,2
Murikatsi	607520	6445949	34,5
Kütimäe	600068	6451950	39,8
Koigo	599661	6451918	38,2
Urba	610419	6444972	33,1
Kaasiku	598376	6454819	33,4
Noplimetsa	607337	6448869	39,2
Tõnise	606937	6447911	37
Suur-Vanausse	604760	6454146	36
Nopli	607309	6448155	39,4
Kokamäe	611707	6446757	38,1
Viidiku/1	604317	6455893	32,4
Sadama	611152	6445772	35,5
Vaheri	612635	6446879	34,2
Uue-Tisleri	610780	6450714	35,6
Mägiraude	604661	6454803	35,3
Jõksi	599559	6452231	39,4
Meltsa	597868	6453336	33,4
Miku-Petri	608487	6450184	39,2
Tagaveski	606856	6447397	35,9
Viidiku	604374	6455949	32,1
Ritsu	600870	6450728	35,6
ala 6			
Musta	607322	6472816	33,7
Roo	607351	6472922	33,4

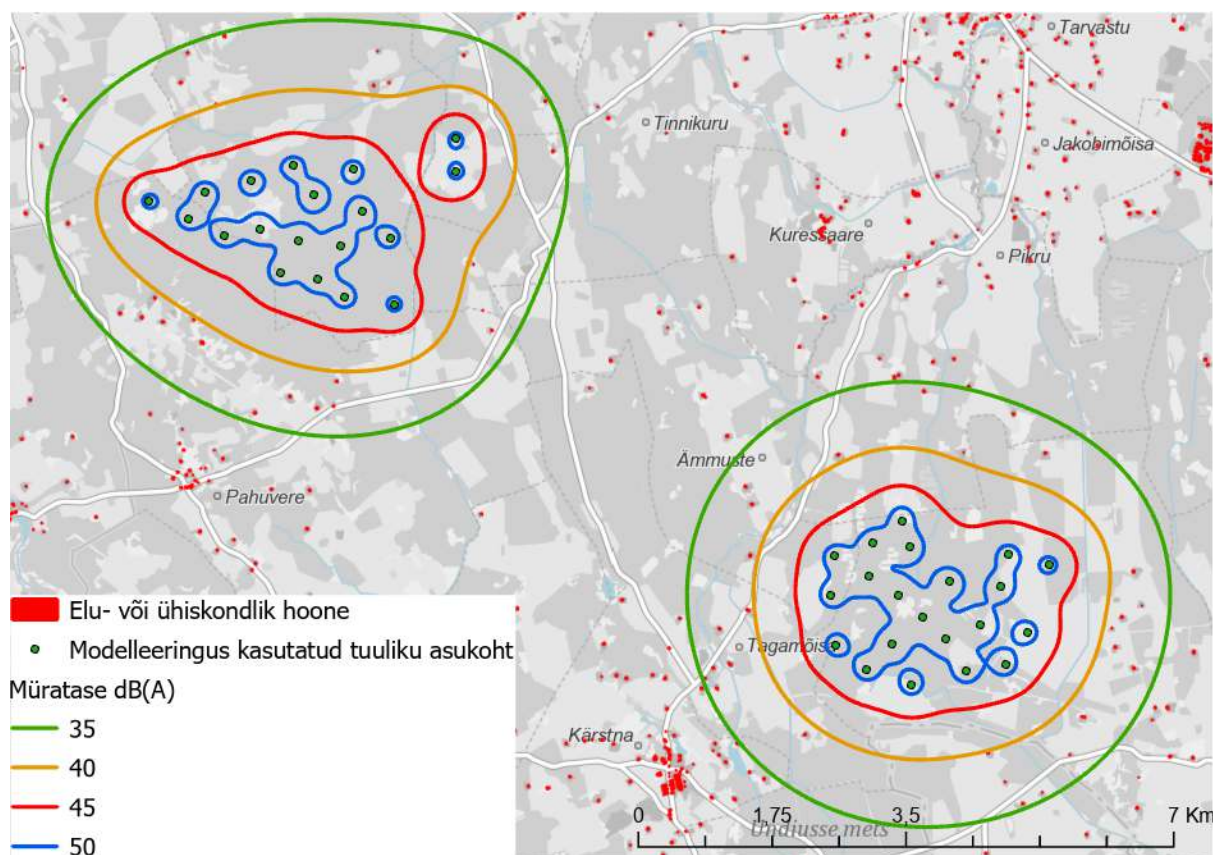
Väike-Kiisa	610081	6468554	35,1
Kingu	609765	6473533	34
Villemuse	611353	6468284	32,7
Riumasoo	608584	6473793	32,7
Kungla	607582	6473288	32,9
Tisleri (nõusolek)	610870	6471484	42,6
Väike-Kuusiku	607664	6472764	35,2
Laanemetsa	610280	6472409	38,8
Uudse	607856	6472361	37,9
Ilusmetsa	607285	6472424	34,8
Ruuduaru	607518	6470770	39,3
Kalu	608303	6473030	36,3
Kallaku	608282	6473492	33,8
Kopa	607463	6473256	32,6
Pihlaka	607184	6472640	33,7
Otsa	607763	6472779	35,6
Loo	608516	6473208	35,8
Muldmäe	607957	6473648	32,4
Lohu	608045	6472367	39
Alliku	608371	6472906	37,3
Tatsu	612294	6470379	37,3
Kõrgesaare	612938	6469842	32,7
Tammevälja	612649	6470256	34,8
Taremurru	612134	6471137	37,2
Vahtra	607357	6473121	32,8
Teelahkme	607422	6472850	33,9
Tamme	607591	6473170	33,3
Taki	607715	6472747	35,5
Nurmekunna	607617	6472428	36,4
Kuusiku	607706	6472440	36,8
Tammiku	607824	6473515	32,6
Ressari	607216	6472562	34,1
Kusma	607560	6472771	34,8
Ruudiaru	607516	6470882	39,2
Alad 7 ja 8			
Kauri	608108	6487475	34,1
Tõnissaare tee 8	601370	6482086	35
Kungla-Metsa	601235	6482466	34,1
Aaviku	599805	6483230	34,1
Jaanipõllu	601576	6480018	37,7
Pingu	600631	6481725	39,5
Tiritamme	602177	6479924	34,3
Saariku	601325	6479010	36,4
Rehe	601493	6478271	32,6
Iirise	600765	6478609	36,8
Reinu	601744	6479866	36,4

Ristivälja	606972	6485930	35,1
Elbi-Kaljula	610495	6487013	36,9
Kõrtsi	607025	6485406	35,8
Tuudevere kordon	599237	6482959	36
Tõnissaare tee 7	601313	6482067	35,2
Võidumaa	601366	6479442	37,7
Kivimurru	602133	6481138	34,6
Raia	598925	6480457	39,4
Venessilla	597971	6481861	35,1
Kurika-Tõnise	599292	6478185	33,3
Tõnissaare tee 6	601395	6482058	35
Mängu	607851	6486840	36,4
Toominga	601265	6479662	39,1
Saare	599377	6478141	33,3
Reinu	608484	6482567	38,9
Tõnissaare tee 5	601377	6482021	35,2
Moori karjamõis	601395	6478308	33
Johanalle	607915	6484297	39,2
Kõre	601630	6480784	37,5
Turbakeskuse/1	606447	6484956	34,5
Vadi	608624	6487027	37,8
Tõnni	609509	6487847	34
Aia-Lutsu	607105	6486208	35,2
Elbi	610951	6486460	38,2
Kaalimäe	600128	6483255	33,5
Vana-Roosimäe	606186	6485604	32,9
Kopli	601182	6482346	34,7
Suure-Pari	613089	6483274	31,8
Esku	613155	6483163	31,4
Sepa/2	600932	6482930	33,3
Uue-Sibari	612904	6483832	33
Härma	611893	6484228	38,5
Ässa	600399	6483213	33,2
Alt-Venesilla	598129	6481963	36
Kuumasaare	611185	6487161	34,3
Suigu-Saare	612376	6484221	35,7
Nahka	598461	6481086	38,3
Teeääre	607921	6487013	35,8
Uue-Jamso	604127	6480606	35,8
Uue-Moori	601478	6478340	32,9
Veskioja	611661	6486213	36,2
Lokota	604514	6479847	32,8
Nurga	601910	6479024	33,7
Kase	599513	6483461	32,9
Nurmisaare	601326	6478398	33,6
Elbi-Tooma	610936	6486476	38,2

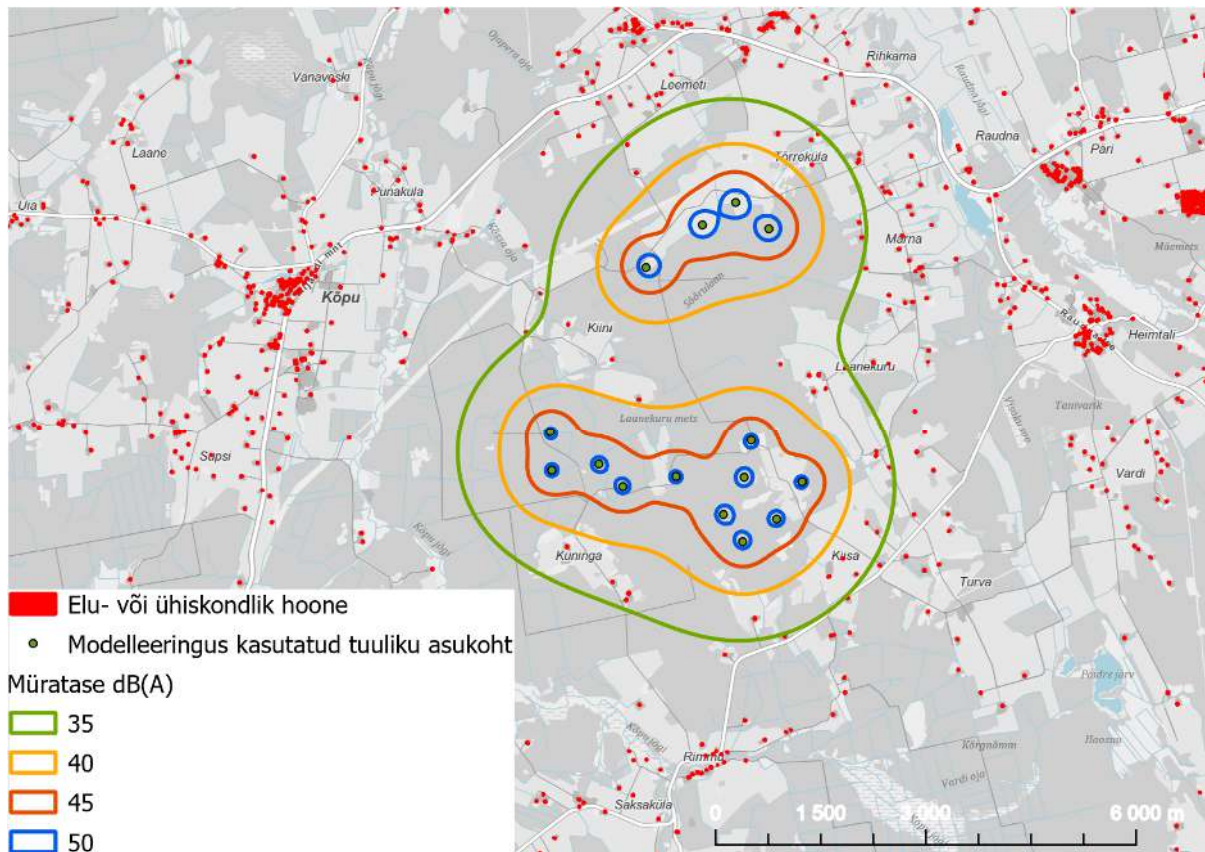
Sepa	600907	6482897	33,5
Juurika	602993	6480960	34,1
Kivila	611724	6485601	38
Elbiniidu	610856	6486532	38,2
Sammuli	607218	6487081	33,1
Naanu	598730	6478375	32,4
Soosaare	598523	6478498	32,1
Kõnnuka	599063	6479707	39
Kampuse	599055	6479520	38,4
Suur-Kõnnu	599104	6479374	38,3
Väike-Kõnnu	599065	6479385	38,1
Tähisma	599111	6478438	34
Naano	598801	6478227	32
Allika	598834	6478163	31,9
Tiidu	598975	6478375	33,2
Küti	598839	6478135	31,8
Mäe	608349	6487747	33,4
Püksi	611397	6486946	34,5
Lombi	606682	6485687	34,2
Turbakeskuse	606665	6484974	35
Vahesaare	607177	6486322	35,3
Väike-Kuuri	607385	6486487	35,8
Tamme	606845	6486665	33
Orja	607086	6485184	36,2
Parika	607533	6484947	38
Parika talu	607472	6485032	37,8
Elbi-Välba	611001	6486401	38,3
Vana-Tõnissaare	601894	6481856	34,1
Lepiku	599617	6483366	33,4
Väike-Venesilla	598308	6482451	35,6
Ala 10			
Hendriku	602729	6492343	38,7
Kutsari	604730	6494809	38,3
Kuusiku	606530	6492402	34,5
Lageda	603079	6496042	35,6
Jaagu	606140	6492287	36,7
Männiku	606776	6493581	32,6
Marimetsa	601831	6493006	36,7
Kivilöövi	606131	6492318	36,8
Saare	601546	6494445	37,5
Tammerinna	603631	6496141	34,5
Nõlvi	602923	6495859	36,8
Nurme	603101	6496002	35,8
Kändla	603815	6495679	36,8
Soopõllu	604361	6495444	36,6
Anne	602407	6496016	35,3

Kaasiku	603305	6495599	38,4
Jaagusaare	603615	6495872	36,1
Siimuri	604885	6494463	39,1
Poka	602865	6492378	39,4
Suurekivi	606457	6492447	34,9
Pihlaka	605670	6491511	38,3
Kungla	606061	6492829	37,3
Lagendiku	606303	6492665	35,8
Mihkeri	604640	6494941	38,1
Kuuse	604530	6495236	37,1
Adu	604824	6494596	38,8
Pärdi	602738	6492176	38,4
Evardi	605057	6494231	39,1
Vanatoa	602484	6496227	34,1
Põllu	603445	6496159	34,6
Piiri-Jaani	604988	6494355	39
Alad 11ja 12			
Vanausse/1	584899	6463619	36,3
Napi	584769	6462664	37,1
Välbi	585717	6463414	32
Pulli-Peetri	584012	6464555	37,7
Univere	582742	6460792	33,8
Metsniku	585327	6462189	32,9
Suurematsi	584226	6461905	37,5
Lannu	584916	6462534	35,8
Jõõgre	583597	6461058	34,8
Tammiste	584496	6461597	34,8
Parastma	584082	6464797	36,6
Kopli	584954	6462061	34,3
Singisoo	585442	6462785	33,2
Väljaotsa	584427	6462160	37,6
Univere-Männiku	581370	6461667	36,2
Satre	579892	6466632	33
Leinpõllu	583536	6464947	37,6
Rehila	585275	6466775	32,2
Uue-Peebu	584697	6466754	35,4
Torimo-Ritsu	585076	6467402	32,7
Jaanisalu	580505	6465512	36,3
Marna	585228	6466588	32,5
Niidu	581977	6469070	32,3
Memme	584522	6461108	32,7
Lepalohu	585086	6465931	32,8
Paisuoja	580108	6465955	34,6
Univere-Saare	581336	6461572	35,7
Piiroja	581133	6465012	37,9
Songa	579905	6465404	34,8

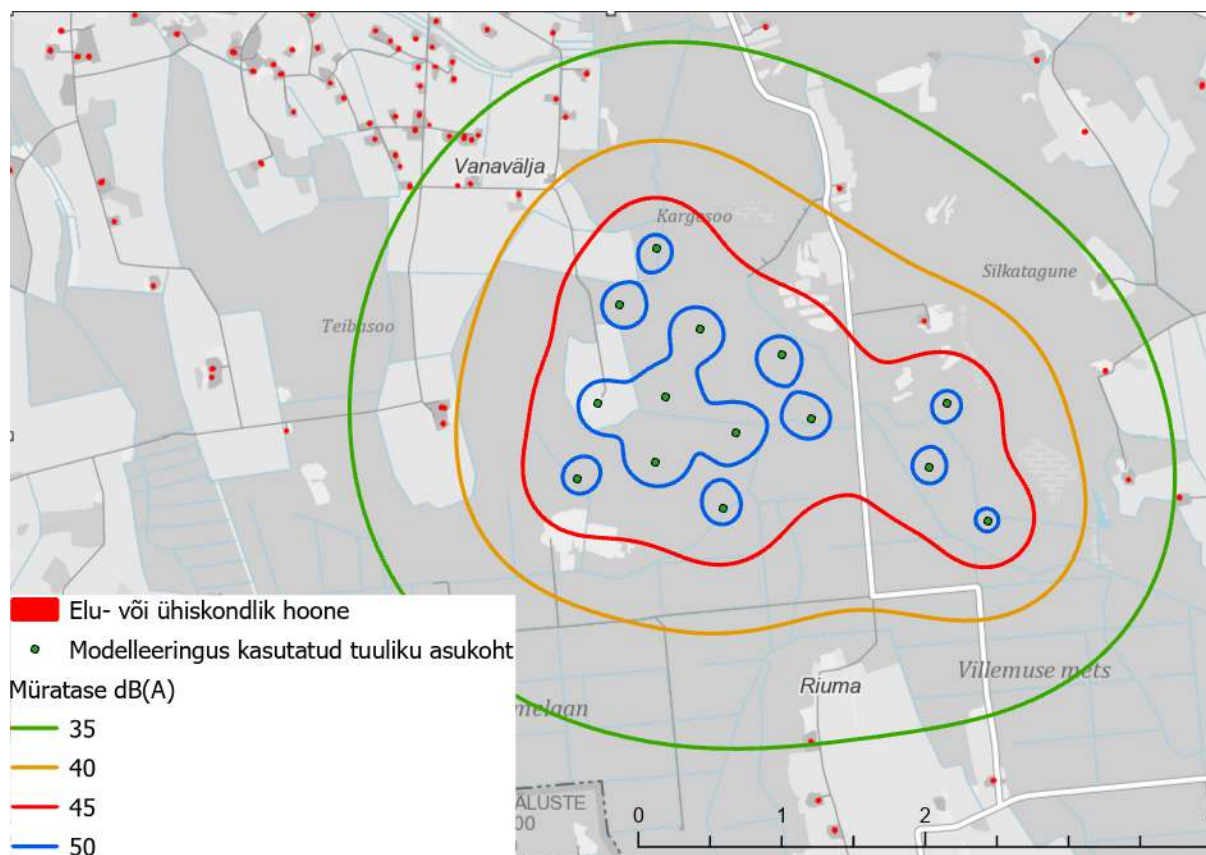
Sirtsu	585026	6467404	33
Kantsiku	584259	6461064	33,2
Vana-Rulli	583946	6464787	37
Luhasadu	583171	6461307	37
Vana-Kuninga	580491	6462326	38,2
Kadastiku	583984	6467790	38
Juuriku	581518	6464444	39,6
Tuule	584459	6464894	35,1
Metsa	581478	6467673	37,9
Mandli	584180	6464599	36,9
Lutso	585480	6463673	33
Söödi	581139	6461825	36,6
Vabarna	585456	6464271	32,4
Kantsiku/1	584296	6461074	33,2
Lohu	584753	6466314	34,6
Metsasalu	584660	6466965	35,6
Metsanurga	585086	6463454	35,4
Torimo-Ritsu/1	585106	6467378	32,6
Laiakivi	584614	6461937	35,6
Teeääre	584987	6467468	33,1
Liivausse	585593	6463961	32,2
Vanausse	584902	6463687	36,2
Soo	583974	6468143	36,1
Uue-Kundru	584072	6468225	35,2
Suur-Seamiku	584655	6467856	33,9
Kundru	583501	6468229	37,5
Salu	581348	6468073	35,4
Seamiku	584662	6467944	33,6
Tammeniidu	581393	6468642	33
Nurme	583539	6469198	31,8
Aasa	581765	6468783	33,3
Seamiku-Ansu	584640	6467821	34,1
Uuesaare	583021	6469272	31,9
Kaasiku	581652	6468749	33,2
Käära	581802	6468636	34,1
Tänav	581834	6468806	33,3

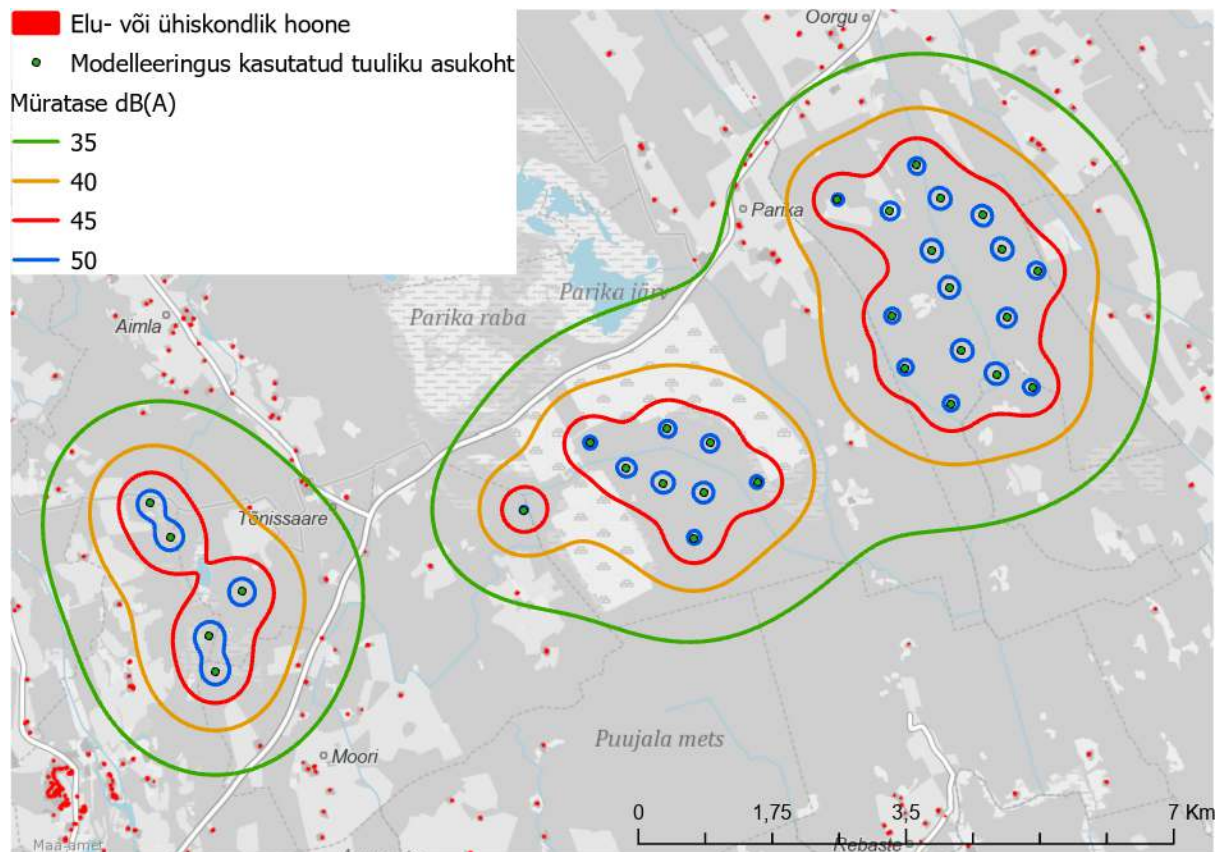
Joonis 1. Mürakaart 4 m kõrgusel 106 dB(A) helivõimsustasemega tuulikute puhul alade 1 ja 3 koosmõjus.

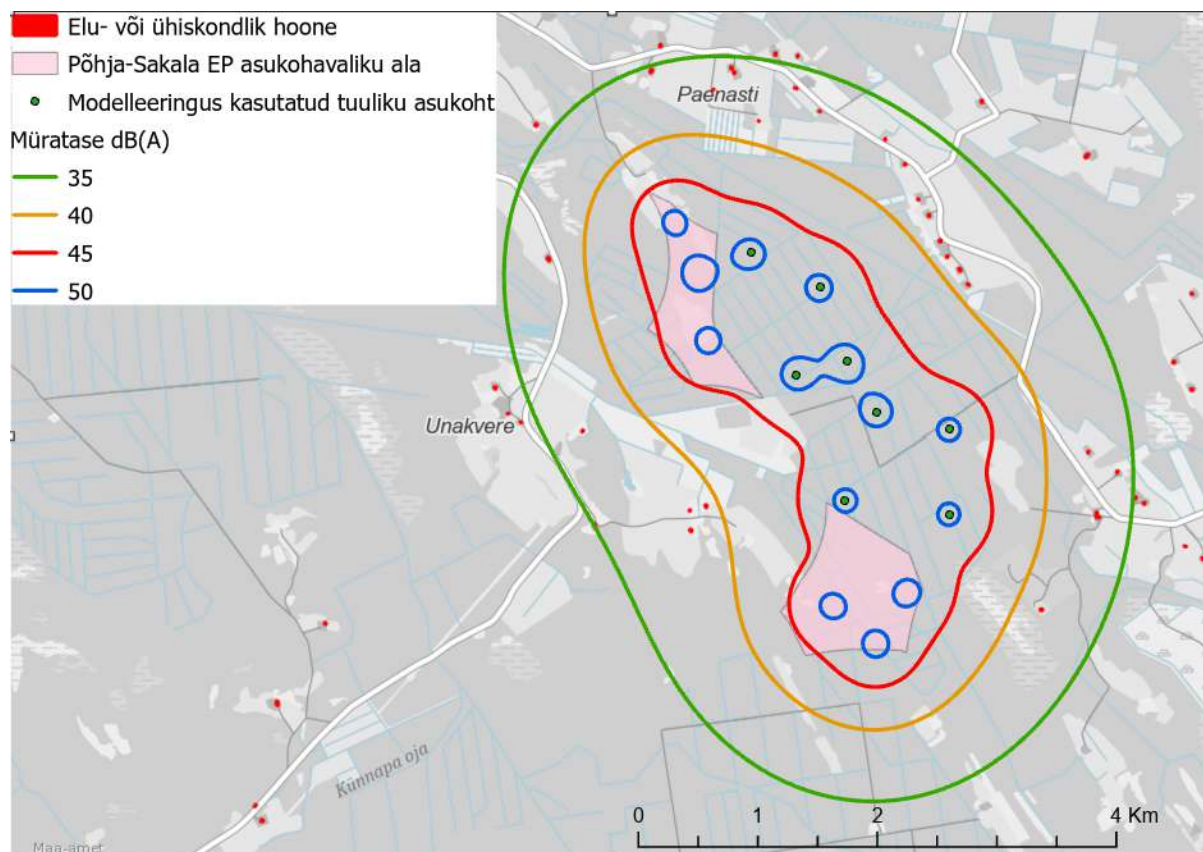
Joonis 2. Mürakaart 4 m kõrgusel ala 12 108 dB(A) ja ala 11 106 dB(A) helivõimsustasemega tuulikute puhul alade 11 ja 12 koosmõjus.

Joonis 3. Mürakaart 4 m kõrgusel 106 dB(A) helivõimsustasemega tuulikute puhul ala 6 puhul.

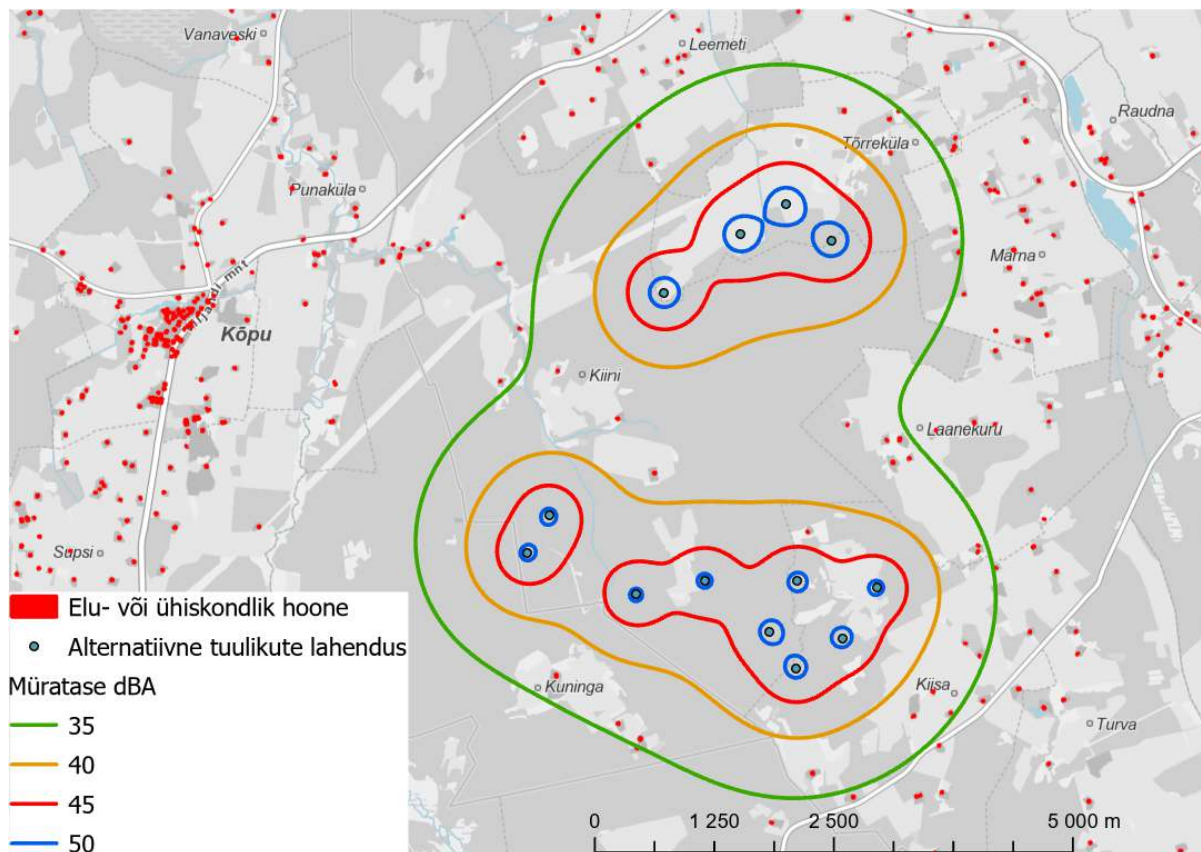
Joonis 4. Mürakaart 4 m kõrgusel ala 8 108 dB(A) ja alad 7 106 dB(A) helivõimsustasemega tuulikute puhul alade 7 ja 8 puhul.

Joonis 5. Mürakaart 4 m kõrgusel 106 dB(A) helivõimsustasemega tuulikute puhul ala 10 puhul koosmõjus Põhja-Sakala Unakvere eriplaneeringu tuulealaga (6 tuulikut). Unakvere EP tuulikute puhul on samuti arvestatud, et tuuliku helivõimsustase on kuni 106 dB.

2.3.1 Müraservituudiga alternatiivne lahendus ala 11 puhul

Alade 11 puhul hinnati lisaks ka alternatiivset lahendust, mille korral Saare katastriüksusel elamu säilitatakse, kuid seatakse sellele müraservituut. Sellise lahenduse korral on selleks, et Saare elamualal tagada müra piirväärtus ja teistel lähiala elamualadel müra sihtväärtus vajalik aladel 11 kasutada kuni $L_{wA}=106$ dB tuulikuid ning alal 12 kuni $L_{wA}=108$ dB tuulikuid. Lisaks on alal 11 tuulikute arvu vähendatud üheksale.

Joonis 6. Mürakaart 4 m kõrgusel ala 12 108 dB(A) ja ala 11 106 dB(A) helivõimsustasemega tuulikute puhul alade 11 ja 12 koosmõjus.

2.4 Soovitused edasiseks tuulepargi kavandamiseks

Alade puhul, mille puhul planeeringut jätkatakse detailse lahenduse koostamisega tuleb mürahinnangut korrata detailse lahenduse KSH käigus arvestades tuulikute reaalselt paigutatust ja vastava ajahetke parimat teadmist tuulikute müraleviku hindamises. Järgida tuleb käesolevas hinnangus esitatud maksimaalset lubatavat tuulikute helirõhutaset ja asjakohasel juhul arvestada tuuleparkide omavahelist koosmõju. Juhul kui ilmneb, et mõne tuulikupositsiooni rajamisest loobutakse (ehk kavandatakse hinnatust vähem tuulikuid), siis võib kaaluda kõrgema helirõhutasemega tuulikute kavandamist, kuid mürahinnanguga näidatakse müra sihtväärtuse täitmine elamualadel. Lisaks välisterritooriumil esinevale mürale tuleb hinnata ka madalsagedusliku müra levikut siseruumidesse ning tagada tuleb, et täidetud oleksid ka madalsagedusliku müra normtasemed siseruumides.

Alade puhul, mille puhul planeeringut jätkatakse projekteerimistingimustega tuleb ehitusloa taotluse juurde esitada müraleviku hinnang arvestades tuulikute reaalselt paigutatust ja vastava ajahetke parimat teadmist tuulikute müraleviku hindamises. Järgida tuleb käesolevas hinnangus esitatud maksimaalset lubatavat tuulikute helirõhutaset ja asjakohasel juhul arvestada tuuleparkide omavahelist koosmõju. Juhul kui ilmneb, et mõne tuulikupositsiooni rajamisest loobutakse (ehk kavandatakse hinnatust vähem tuulikuid), siis võib kaaluda kõrgema helirõhutasemega tuulikute kavandamist, kuid mürahinnanguga näidatakse müra sihtväärtuse täitmine elamualadel. Lisaks välisterritooriumil esinevale mürale tuleb hinnata ka madalsagedusliku müra levikut siseruumidesse ning tagada tuleb, et täidetud oleksid ka madalsagedusliku müra normtasemed siseruumides.

Kuna tuulikute tekitatav heli võib teatud tingimustel kostuda kaugele ning olla häiriv, siis tuleb tuulikute valikult eelistada madalama müratasemega mudeleid, mis kasutavad tehnilisi müra vähendamise meetmeid (nt labade hammastatud servad vms). Hammastatud „sakiliste“ servadega labade kasutamisel on müratase on u 2-3 dB võrra väiksem kui traditsiooniliste labade korral. Kasutada uusi töökorras tuulikuid.

Tuulikute paigaldamisel, sh nende omavahelise vahekauguse valikul, tuleb jälgida tuuliku tootja poolseid tehnilisi nõudeid. Tuuliku tootjad garanteerivad tuuliku tehnilises dokumentatsioonis esitatud müraemissioonid juhul kui tuulikud on paigaldatud ja hooldatud nõuetekohaselt. Tuulikute paigutamisel teineteisele lähemale, kui on tehniliselt soovitatav, võivad müraemissioonid osutuda suuremaks kui garanteeritud müratase.

Ehitusaegne müra ei tohi ületada atmosfääriõhu kaitse seaduse ning selle alusel välja antud keskkonnaministri 16.12.2016. a määruses nr 71 „Välisõhus leviva müra normtasemed ja mürataseme mõõtmise, määramise ja hindamise meetodid“ ja sotsiaalministri 04. märtsi 2002. a määruse nr 42 „Müra normtasemed elu- ja puhkealal, elamutes ning ühiskasutusega hoonetes ja mürataseme mõõtmise meetodid“ sätestatud müra normtasemeid. Mürarikkaid ehitustöid vältida öisel perioodil.

3 Varjutus

3.1 Varjutuse iseloom ja normtasemed

Tuulikud kui kõrgkonstruktsioonid põhjustavad päikesepaistelise ilmaga paratamatult varjusid. Tuulikute liikuvaid varje põhjustavad tuuliku pöörlevad labad. Kuna tuuliku labad liiguvad, siis liigub pidevalt ka vari. Juhul kui liikuv vari langeb tundlikule alale (nt elamu õuealale, aga ka nt häiringu suhtes tundliku muu liigi elupaika), siis põhjustab see häiringut.

Häirivat varjutust ei esine kui puudub otsene päikesekiirgus (ilm on pilves) või kui tuulik ei tööta. Varjude ulatus on seda suurem, mida madalamalt päike paistab. Seega on varjutus kõige ulatuslikum hommiku- ja õhtutundidel ning talvisel perioodil. Samas suvel on varjude potentsiaalne kestvusaeg suurim (päev on pikem).

Arvestades meie laiuskraadil esinevat päikese liikumist taevavõlvil ei tekita tuuleturbiinid kunagi varju tuuliku tornist lõunas. Varjutus esineb kõige kaugemale ulatuvalt lääne- ja idakaartes. Kõige suurem on varjutuse summaarne kestvus tuuliku vahetus läheduses tornist loode, põhja ja kirde suunas.

Varjutuse pikaajalisel esinemisel on täheldatud eeskätt siseruumides viibivale inimesele häirivat toimet. Järjestikune üle 30 minuti kestva valguse vilkumise tõttu on täheldatud inimesel stressi ja keskendumisvõime halvenemist²⁹.

Varjutuse leviku võimalik ulatus sõltub suuresti ilmakaarest ning seega ei saa ühest kaugust, kus soovituslik varjutuse kestvus on tagatud, tuulikust määrata. Nii halvimat võimalikku kui reaalselt oodatavat varjutustaset on võimalik väga täpselt arvutuslikult määrata, kui on teada tuuliku täpset paiknemist ning parameetreid (kõrgust ja labade diameetrit).

Reaalse varjutuse kestvuse arvutamisel arvestatakse otsese päikesepaiste kestvust meteoroloogiajaamade vaatlusandmete alusel ning tuulikute töötamise aega tuulesuundade (ehk tuuliku tiiviku paiknemist) ning tuulevaikuse esinemise alusel.

Varjutuse esinemist on seostatud epilepsiahoogude tekkega. Valgustundliku epilepsia esinemist on uuritud ning leitud, et kuni 5% epilepsia all kannatavaid inimesi on valgustundlikud. See tähendab, et nende puhul võib epilepsiahooge esile kutsuda valguse intensiivsuse muutumine sagedustel üle 2,5 Hz. Leitud on, et valguse intensiivsuse muutumine sagedustel 3 Hz ja vähem võib põhjustada epilepsiahooge 1,7 inimesele 100 000 valgustundlikust populatsioonist. Selleks, et riski maandada, peab tuulikute varjude vilkumissagedus jääma alla 60 vilkumise minutis. Tänapäeva suurte tuulikute pöörlemissagedus on alla 20 pöörde minutis (varjude vilkumissagedus seega alla $3 \times 20 = 60$ vilkumise minutis ehk alla 1 Hz) ja seepärast ei peeta neid epilepsiahooge põhjustavaks³⁰. Ühe suurema tootja Enercon'i tehniliste andmete alusel jäävad nende kõigi üle 100 m rootori

²⁹ Department of Energy and Climate Change; Parsons Brinckerhoff. Update of UK Shadow Flicker Evidence Base. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/48052/1416-update-uk-shadow-flicker-evidence-base.pdf

³⁰ Harding, G., Harding, P., Wilkins, A.J. 2008. Wind turbines, flicker, and photosensitive epilepsy: Characterizing the flashing that may precipitate seizures and optimizing guidelines to prevent them. *Epilepsia*, 49(6):1095–1098, 2008.

diameetriga tuulikute pöörlemiskiirused alla 15 pöörde minutis ³¹. Teiste suuremate tuulikutootjate tuulikute pöörlemiskiirused jäävad samasse suurusjärku.

3.2 Varjutuse arvutamisel kasutatud lähteandmed ja metoodika

Varjutuse mõjuala ja varjutuse intensiivsus on modelleeritud WindPRO tarkvaraga kasutades moodulit SHADOW. Varjutamise kestuse ja ulatuse hindamisel kasutati Riigi Ilmateenistuse paljuaastaste keskmisi meteoroloogilisi andmeid päikesepaiste kestvuse osas³² ja piirkonnas domineerivate tuulte jaotust.

Reaalset summaarset varjutamise (nn real case) modelleerimise juures kasutati lähima päikesepaiste kestust mõõtvat ilmajaama ehk Tartu-Tõravere ilmajaam andmeid. Tuulte jaotuse osas kasutati Viljandi meteoroloogiajaama andmeid. Varjutamise kestuse ja ulatuse hindamisel kasutati pikaajalisi keskmisi meteoroloogilisi andmeid päikesepaiste kestvuse osas ja piirkonnas domineerivate tuulte jaotust. Kui ilmastikuolud erinevad oluliselt statistilistest andmetest, erineb ka varjutuse hulk.

Tabel 8. Modelleerimisel kasutatud päikesepaisteliste tundide andmed ööpäevas. Alus: <https://www.ilmateenistus.ee/kliima/kliimanormid/paikesepaiste-kestus/>

Kuu	Keskmine päikepaiste kestvus ööpäevas
Jaanuar	1,09
Veebruar	2,33
Märts	4,53
Aprill	6,36
Mai	8,50
Juuni	8,58
Juuli	8,67
August	7,34
September	5,07
Oktoober	2,56
November	1,00
Detsember	0,78

Tabel 9. Tuuleturbiini arvestuslik tööaeg aastas ilmakaarte kaupa. Eeldatud on, et tuulikud töötavad kuni 90 % ajast. Lähtutud on Viljandi meteoroloogiajaama tuulteroosi andmetest.

Tuule suund	Tööaeg (tundi aastas)
N	670
NE	788
E	946
SE	670
E	1104
SW	946
W	1340
NW	631

³¹ Enercon. 2023. Product portfolio, technical data sheets (last updated 07/2023). Leitav <https://www.enercon.de/en/news-media/publications>

³² Riigi Ilmateenistus. Päikesepaiste kestus. <https://www.ilmateenistus.ee/kliima/kliimanormid/paikesepaiste-kestus/>

Modelleerimises kasutatakse Eesti Maa-ameti maapinna kõrgusmodeli andmeid (25 m täpsusega andmevõrgustik). Varjutuskaardi vaatekõrguseks määrati 1,5 m, mis on inimese tavapärane vaatekõrgus. Varjutuse retseptorite kõrguseks määrati 1,5m maapinnast.

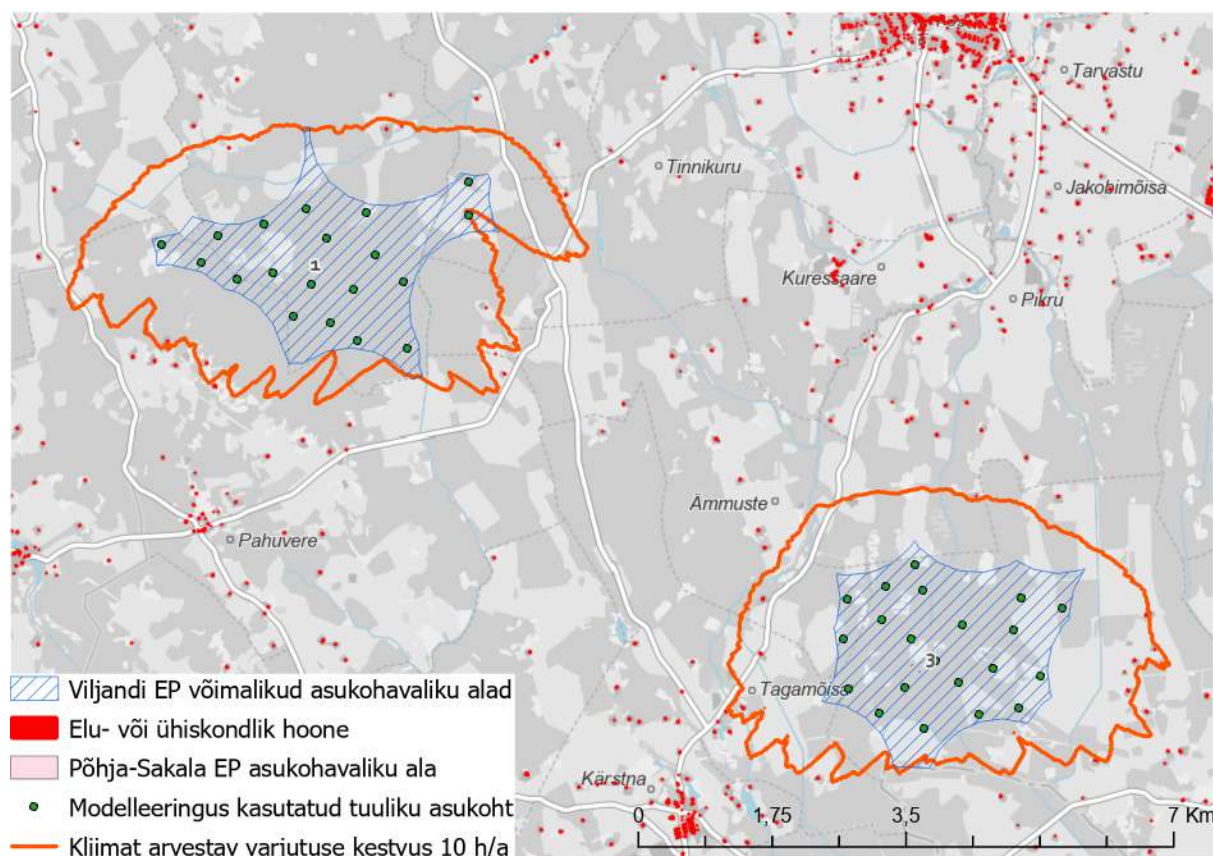
Reaalne hoones sees tekkida võib varjutus oleneb suuresti akende paigutusest, mida käesolevas hinnangus ei arvestatud.

Tuulikutena kasutati tuulikut torni kõrgusega 200 m ja rootori diameeter 180m (Vestase V172 7.2MW tuuliku alusel suurendatud tuulik). Tuulik on 290 m tipukõrgusega.

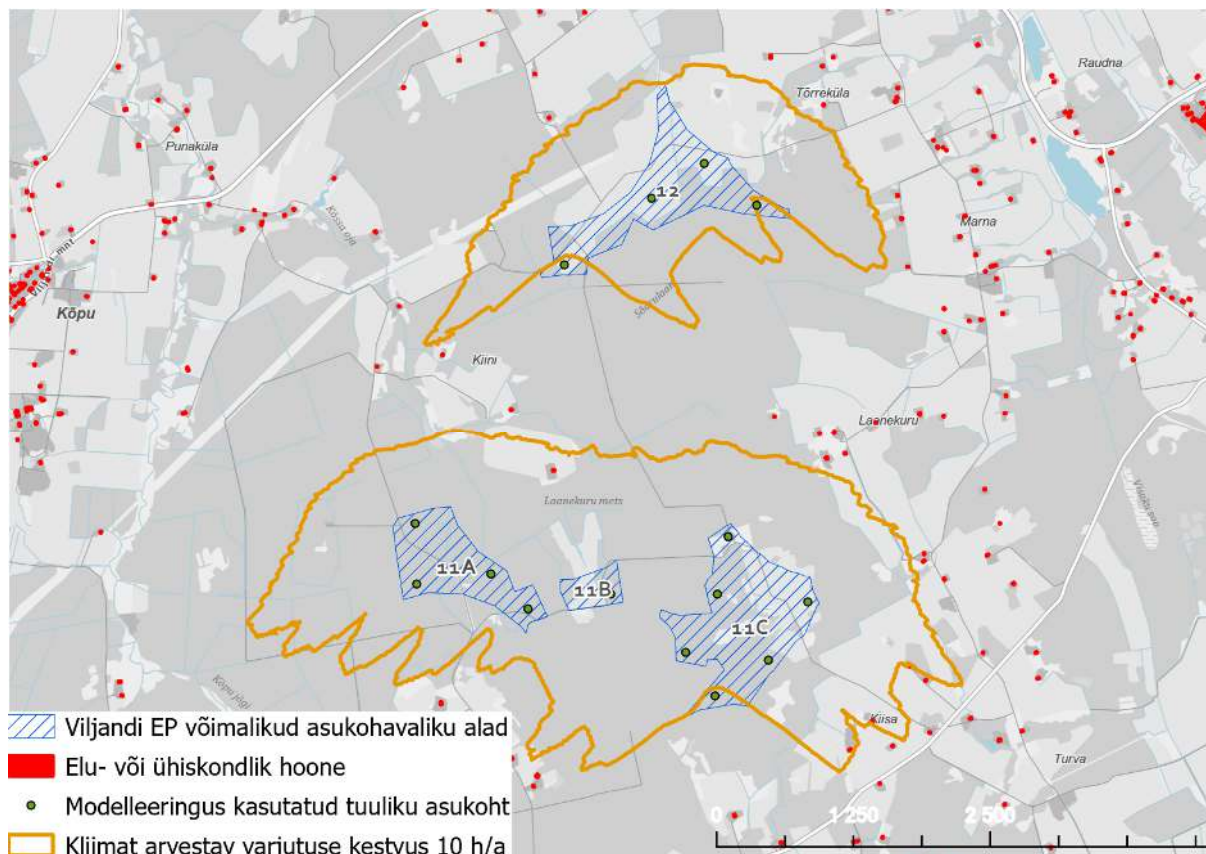
Mida kõrgem on tuulik ja eeskätt mida suurem on tiivik, seda kaugemale varjutus ulatub.

3.3 Varjutuse hindamise tulemused

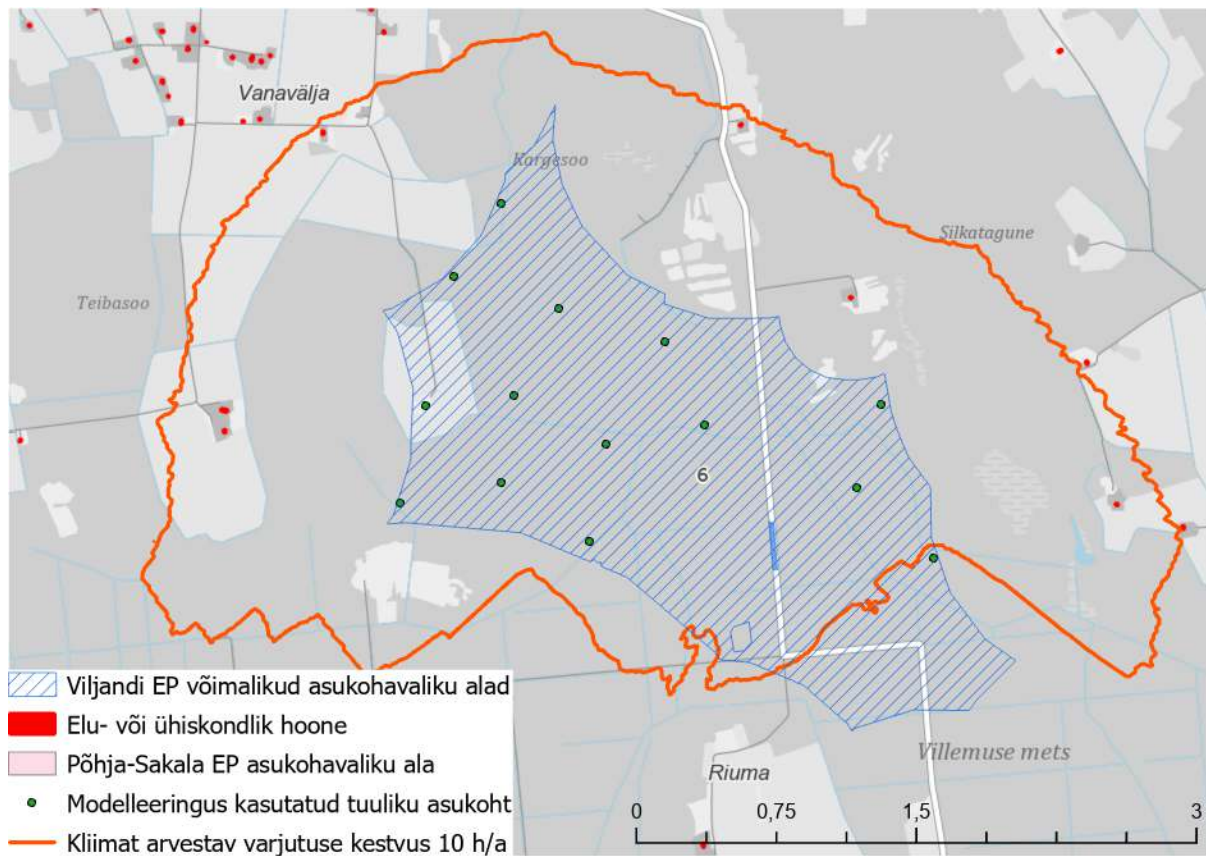
Varjutuse hinnangu tulemusena koostati varjutuse arvutuslik hinnang maksimaalse summaarse varjutuse kui ka reaalse summaarse varjutuse kestvuse osas. Häirival tasemel esineva varjutuse kestvuse isojooned on esitatud Joonis 7 kuni Joonis 11.

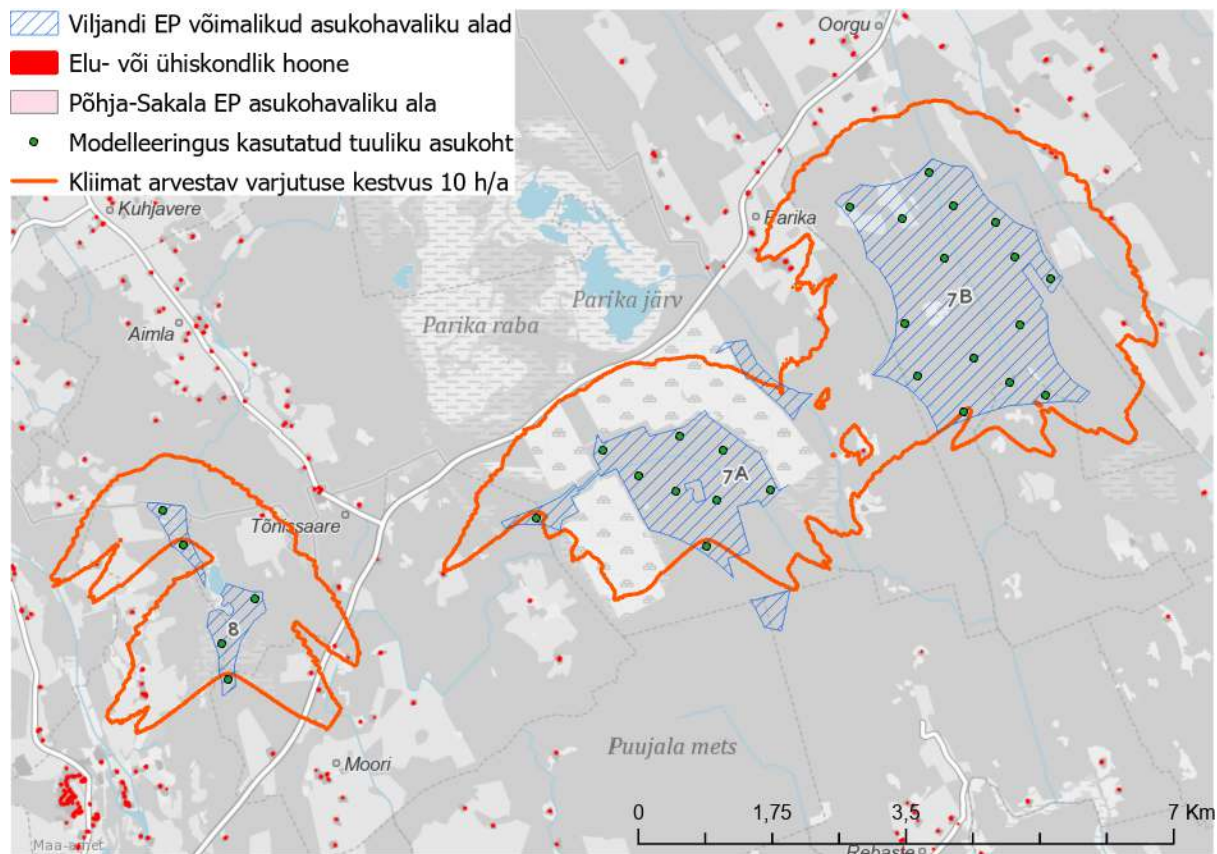
Joonis 7. Häiriva varjutuse esinemine alade 1 ja 3 koosmõjus.

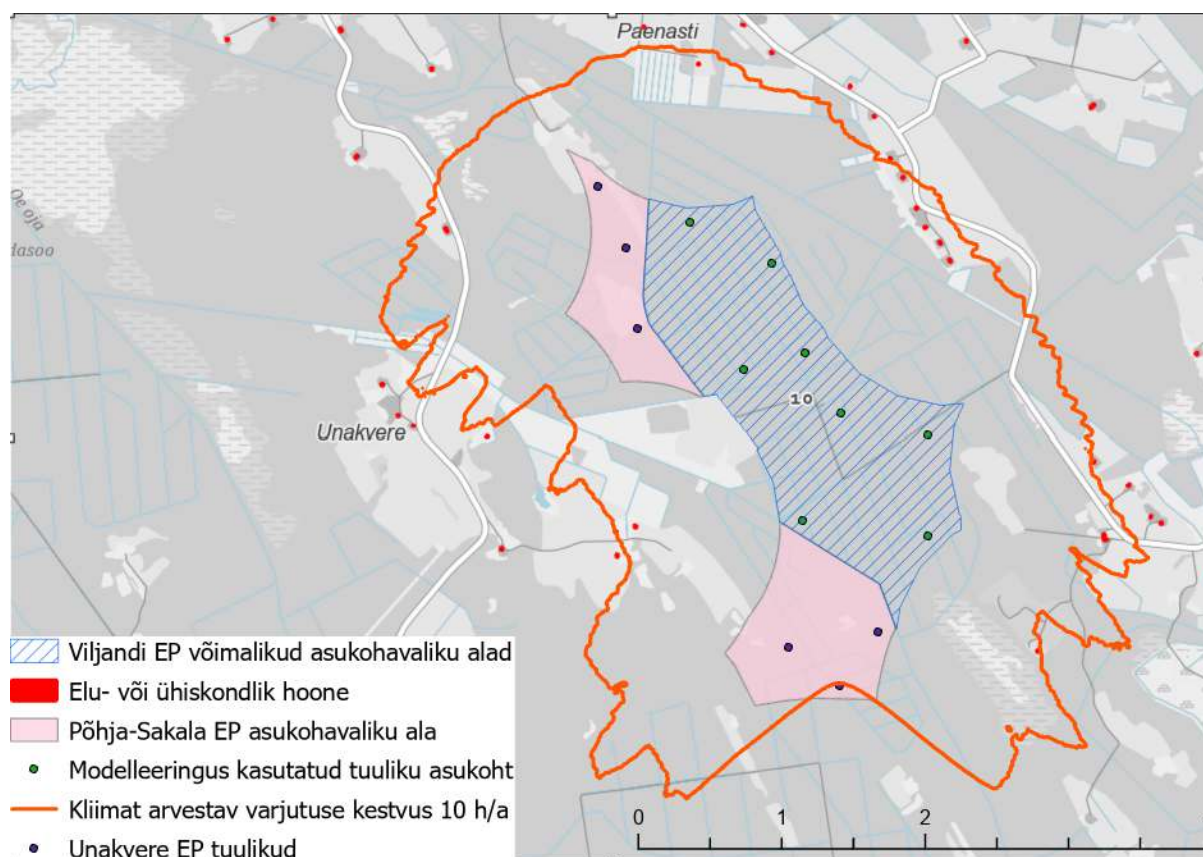
Joonis 8. Häiriva varjutuse esinemine alade 11 ja 12 koosmõjus.

Joonis 9. Häiriva varjutuse esinemine ala 6 puhul.

Joonis 10. Häiriva varjutuse esinemine alade 7 ja 8 koosmõjus.

Joonis 11. Häiriva varjutuse esinemine ala 10 puhul koosmõjus Põhja-Sakala Unakvere EP tuulikutega.

Varjutuse tasemed elamualadel on esitatud Tabel 10. Punasega on välja toodud väärtused mis ületavad kas maksimaalset teoreetilist varjutuse kestvust (kliimat arvestamata nn *worst case* arvutus) 30 h/a või kliimatingimusi arvestava arvutuse (nn *real case*) alusel 10 h/a. Tegu on väärtustega, mida erinevate riikide juhendites peetakse häiriva varjutuse taseme väärtusteks (vt ka ptk 3.1).

Tabel 10. Varjutuse esinemine elamualadel

Nimetus	x	y	Varjutuse kestvus h/a kliimat arvestamata	Aastas päevi millal teoreetiliselt varjutust võib esineda	Maksimaalne varjutuse kestvus päevas, h	Kliimat arvestav varjutuse kestvus h/a
Kauri	608108	6487475	24:50	78	00:25	01:51
Loisu	610903	6445627	00:00	0	00:00	00:00
Musta	607322	6472816	00:00	0	00:00	00:00
Nõgla	612455	6448207	54:05	125	00:34	12:32
Tõnissaare tee 8	601370	6482086	21:31	66	00:27	01:38
Kungla-Metsa	601235	6482466	00:00	0	00:00	00:00
Hendriku	602729	6492343	50:22	136	00:32	10:30
Aaviku	599805	6483230	30:14	70	00:30	02:06
Jaanipõllu	601576	6480018	58:52	137	00:37	13:22

Pingu	600631	6481725	111:32	175	01:04	13:40
Oina	605483	6454578	00:00	0	00:00	00:00
Pilli	605351	6454733	00:00	0	00:00	00:00
Ojavälja	600360	6454759	190:59	138	02:05	14:19
Uue-Mõru	609024	6451446	00:00	0	00:00	00:00
Vaino	601937	6451141	00:00	0	00:00	00:00
Toltsi	609610	6451011	16:13	46	00:26	01:06
Mukteni	610003	6451433	00:00	0	00:00	00:00
Taga-Mõru	609224	6451190	00:00	0	00:00	00:00
Uue-Soosaare	601326	6450943	00:00	0	00:00	00:00
Laansoo	601894	6450815	00:00	0	00:00	00:00
Mustlase	608218	6451200	00:00	0	00:00	00:00
Lepalaane	600178	6451648	28:19	90	00:26	07:24
Lepiku	606420	6448048	00:00	0	00:00	00:00
Roo	607351	6472922	00:00	0	00:00	00:00
Nurme	607083	6447437	53:41	140	00:30	13:18
Väike-Kiisa	610081	6468554	00:00	0	00:00	00:00
Aabrami	609279	6451220	00:00	0	00:00	00:00
Tiritamme	602177	6479924	00:00	0	00:00	00:00
Kutsari	604730	6494809	97:34	186	00:55	11:13
Saariiku	601325	6479010	41:54	81	00:35	10:02
Rehe	601493	6478271	00:00	0	00:00	00:00
Kingu	609765	6473533	26:29	74	00:26	01:55
Villemuse	611353	6468284	00:00	0	00:00	00:00
Riumasoo	608584	6473793	00:00	0	00:00	00:00
Peebu	604520	6455998	00:00	0	00:00	00:00
Väike-Panni	599897	6455044	79:26	90	01:19	05:19
Aaviku	599986	6455433	00:00	0	00:00	00:00
Kungla	607582	6473288	00:00	0	00:00	00:00
Tisleri	610870	6471484	252:36	210	02:10	29:38
Väike-Kuusiku	607664	6472764	29:10	83	00:28	03:01
Laanemetsa	610280	6472409	132:55	191	01:21	12:44
Uudse	607856	6472361	82:47	169	01:01	09:16
Ilusmetsa	607285	6472424	20:12	63	00:25	03:00
Kütiaseme	612347	6448656	55:34	120	00:50	11:58
Tedrearu	600466	6455652	00:00	0	00:00	00:00
Ruuduaru	607518	6470770	102:37	190	01:05	22:58
Paisjärve	607335	6446037	00:00	0	00:00	00:00
Veske	606903	6447131	14:30	43	00:26	03:37
Iirise	600765	6478609	00:00	0	00:00	00:00
Miku	603597	6455402	52:26	88	00:40	03:45
Vanausse/1	584899	6463619	33:03	80	00:37	05:49
Siimu	612061	6447912	82:00	188	00:54	18:42
Lohu	612353	6447392	31:35	89	00:30	07:24
Kuusiku	612600	6446724	00:00	0	00:00	00:00
Uue-Ööpalu	610196	6451072	00:00	0	00:00	00:00

Kukese	599102	6452029	25:44	66	00:27	06:48
Mäeveski	606706	6447131	00:00	0	00:00	00:00
Kuusiku	606530	6492402	25:31	77	00:26	05:48
Reinu	601744	6479866	49:14	129	00:32	11:24
Kokamäe/1	611675	6446764	33:37	92	00:28	08:02
Vaheveski	606749	6447263	11:00	35	00:24	02:40
Koguli	612196	6448064	77:05	196	00:37	17:17
Vindi	611511	6446260	03:40	21	00:13	00:52
Lageda	603079	6496042	74:07	84	01:18	05:10
Napi	584769	6462664	40:13	92	00:34	09:32
Välbi	585717	6463414	00:00	0	00:00	00:00
Pulli-Peetri	584012	6464555	75:22	149	00:39	07:18
Univere	582742	6460792	00:00	0	00:00	00:00
Metsniku	585327	6462189	00:00	0	00:00	00:00
Suurematsi	584226	6461905	59:21	102	00:55	14:18
Lannu	584916	6462534	34:54	88	00:30	08:19
Jõõgre	583597	6461058	00:00	0	00:00	00:00
Tammiste	584496	6461597	26:44	85	00:26	06:30
Parastma	584082	6464797	40:22	100	00:32	03:47
Kopli	584954	6462061	21:06	60	00:27	05:07
Singisoo	585442	6462785	13:57	42	00:26	03:16
Väljaotsa	584427	6462160	47:21	102	00:38	11:19
Kalu	608303	6473030	57:26	104	00:48	03:57
Univere- Männiku	581370	6461667	11:02	39	00:21	02:53
Männiku	600341	6450249	00:00	0	00:00	00:00
Satre	579892	6466632	00:00	0	00:00	00:00
Jaagu	606140	6492287	61:18	145	00:34	13:54
Tulba	608056	6446527	20:59	58	00:28	05:17
Leinpõllu	583536	6464947	66:17	92	01:00	04:40
Karusaadu	611199	6450207	58:16	78	00:58	04:00
Tisleri	610124	6450217	102:45	132	01:03	08:34
Karukäpa	607363	6449537	50:09	119	00:40	05:58
Rehila	585275	6466775	00:00	0	00:00	00:00
Karu	607279	6449765	15:23	41	00:29	01:48
Kallaku	608282	6473492	27:14	68	00:27	01:36
Männiku	606776	6493581	00:00	0	00:00	00:00
Ristivälja	606972	6485930	15:21	38	00:30	03:07
Pasuna	607815	6450090	61:44	151	00:38	05:12
Elbi-Kaljula	610495	6487013	63:21	139	00:40	05:51
Kõrtsi	607025	6485406	20:41	50	00:32	05:09
Uue-Peebu	584697	6466754	18:15	46	00:32	04:18
Torimo-Ritsu	585076	6467402	00:00	0	00:00	00:00
Jaanisalu	580505	6465512	40:36	103	00:29	06:29
Simuski	598420	6453207	44:26	101	00:39	10:54
Marna	585228	6466588	00:00	0	00:00	00:00

Tuudevere kordon	599237	6482959	62:12	78	01:03	04:14
Marimetsa	601831	6493006	25:37	56	00:33	06:39
Kivilöövi	606131	6492318	63:38	148	00:34	14:23
Orjatu	599386	6451975	00:00	0	00:00	00:00
Tõnissaare tee 7	601313	6482067	24:45	78	00:27	01:51
Liiva	609728	6451398	00:00	0	00:00	00:00
Niidu	581977	6469070	00:00	0	00:00	00:00
Saare	601546	6494445	77:53	156	00:55	17:07
Metsakassi	610446	6446292	00:00	0	00:00	00:00
Memme	584522	6461108	00:00	0	00:00	00:00
Võidumaa	601366	6479442	62:12	140	00:36	14:55
Lepalohu	585086	6465931	00:00	0	00:00	00:00
Änilase	602412	6455005	142:19	150	01:18	12:23
Kivimurru	602133	6481138	10:06	31	00:25	01:54
Raia	598925	6480457	43:23	113	00:34	07:25
Paisuoja	580108	6465955	13:45	40	00:27	03:23
Venessilla	597971	6481861	25:15	69	00:31	04:51
Univere-Saare	581336	6461572	00:00	0	00:00	00:00
Kurika-Tõnise	599292	6478185	00:00	0	00:00	00:00
Pihlaka	602473	6455447	40:22	104	00:29	03:01
Tõnissaare tee 6	601395	6482058	19:56	59	00:26	01:32
Piiraja	581133	6465012	43:05	103	00:32	03:42
Songa	579905	6465404	26:58	60	00:31	01:44
Mulgi	607051	6447460	45:48	114	00:30	11:40
Villike	602612	6455046	134:26	141	01:28	11:39
Mängu	607851	6486840	70:46	136	00:58	05:40
Toominga	601265	6479662	57:30	123	00:38	13:30
Saare	583119	6463827	278:49	177	02:24	30:03
Sirtsu	585026	6467404	09:29	30	00:24	01:45
Saare	599377	6478141	00:00	0	00:00	00:00
Kantsiku	584259	6461064	00:00	0	00:00	00:00
Reinu	608484	6482567	38:21	96	00:31	08:29
Vana-Rulli	583946	6464787	63:21	122	00:42	05:31
Kopa	607463	6473256	00:00	0	00:00	00:00
Vaga	603963	6451809	23:25	56	00:33	05:37
Ibise	603839	6452071	29:47	76	00:37	07:06
Oina	612113	6447675	68:33	172	00:37	16:13
Mäearu	603717	6452675	106:08	184	01:04	23:37
Luhasadu	583171	6461307	00:00	0	00:00	00:00
Vana-Kuninga	580491	6462326	00:00	0	00:00	00:00
Kadastiku	583984	6467790	51:05	108	00:39	06:30
Tõnissaare tee 5	601377	6482021	20:25	59	00:27	01:36

Pihlaka	607184	6472640	00:00	0	00:00	00:00
Tammerinna	603631	6496141	35:53	98	00:27	02:45
Moori karjamõis	601395	6478308	00:00	0	00:00	00:00
Nõlvi	602923	6495859	102:52	93	01:31	07:15
Nurme	603101	6496002	78:31	88	01:17	05:33
Otsa	607763	6472779	33:00	90	00:29	03:15
Kändla	603815	6495679	86:04	136	00:58	07:27
Juuriku	581518	6464444	150:59	174	01:33	14:26
Soopõllu	604361	6495444	51:35	129	00:33	04:43
Roodeviku	598074	6454213	12:08	36	00:27	01:37
Loo	608516	6473208	57:16	82	00:55	03:37
Tuule	584459	6464894	34:29	94	00:26	03:04
Palu	607169	6446412	00:00	0	00:00	00:00
Johanalle	607915	6484297	37:31	87	00:38	07:00
Rabi-Markuse	601677	6450795	00:00	0	00:00	00:00
Metsa	581478	6467673	68:22	152	00:35	07:21
Kassi	610662	6445910	00:00	0	00:00	00:00
Murikatsi	607520	6445949	00:00	0	00:00	00:00
Kütimäe	600068	6451950	81:38	130	00:57	20:55
Muldmäe	607957	6473648	00:00	0	00:00	00:00
Lohu	608045	6472367	117:32	185	01:08	12:27
Alliku	608371	6472906	84:01	114	00:57	05:59
Koigo	599661	6451918	18:28	70	00:26	04:39
Anne	602407	6496016	75:05	74	01:12	04:55
Kaasiku	603305	6495599	147:15	133	01:41	11:47
Jaagusaare	603615	6495872	90:12	117	01:13	07:05
Kõre	601630	6480784	33:51	80	00:38	06:45
Siimuri	604885	6494463	130:04	199	01:01	16:20
Poka	602865	6492378	64:33	164	00:36	13:36
Suurekivi	606457	6492447	28:04	83	00:27	06:20
Turbakeskuse/ 1	606447	6484956	00:00	0	00:00	00:00
Vadi	608624	6487027	103:22	128	01:08	08:06
Tõnni	609509	6487847	17:01	46	00:26	01:10
Aia-Lutsu	607105	6486208	16:53	40	00:32	02:45
Elbi	610951	6486460	99:41	194	00:53	10:46
Tatsu	612294	6470379	76:59	181	00:40	17:29
Kaalimäe	600128	6483255	24:25	82	00:27	01:49
Pihlaka	605670	6491511	51:23	115	00:38	11:45
Vana-Roosimäe	606186	6485604	00:00	0	00:00	00:00
Kopli	601182	6482346	00:00	0	00:00	00:00
Mandli	584180	6464599	65:08	148	00:32	06:10
Urba	610419	6444972	00:00	0	00:00	00:00
Lutso	585480	6463673	09:54	31	00:25	01:59
Suure-Pari	613089	6483274	00:00	0	00:00	00:00
Esku	613155	6483163	00:00	0	00:00	00:00

Sepa/2	600932	6482930	00:00	0	00:00	00:00
Uue-Sibari	612904	6483832	00:00	0	00:00	00:00
Härma	611893	6484228	78:57	178	00:39	15:57
Kaasiku	598376	6454819	15:55	48	00:26	01:09
Ässa	600399	6483213	00:00	0	00:00	00:00
Kõrgesaare	612938	6469842	12:23	37	00:26	02:55
Noplimetsa	607337	6448869	84:18	161	01:01	15:01
Tammevälja	612649	6470256	41:41	114	00:31	09:31
Alt-Venesilla	598129	6481963	30:36	77	00:34	05:33
Tõnise	606937	6447911	54:46	159	00:28	13:22
Taremurru	612134	6471137	58:55	137	00:37	09:15
Vahtra	607357	6473121	00:00	0	00:00	00:00
Suur-Vanausse	604760	6454146	37:33	89	00:33	08:27
Kuumasaare	611185	6487161	00:00	0	00:00	00:00
Nopli	607309	6448155	104:02	193	00:57	23:41
Kungla	606061	6492829	43:53	97	00:36	09:24
Suigu-Saare	612376	6484221	30:30	90	00:28	06:18
Söödi	581139	6461825	00:00	0	00:00	00:00
Kokamäe	611707	6446757	35:49	96	00:31	08:34
Teelahkme	607422	6472850	00:00	0	00:00	00:00
Nahka	598461	6481086	34:55	85	00:37	08:49
Viidiku/1	604317	6455893	00:00	0	00:00	00:00
Sadama	611152	6445772	00:00	0	00:00	00:00
Tamme	607591	6473170	00:00	0	00:00	00:00
Teeääre	607921	6487013	65:32	122	00:54	05:02
Vaheri	612635	6446879	00:00	0	00:00	00:00
Vabarna	585456	6464271	00:00	0	00:00	00:00
Lagendiku	606303	6492665	31:59	84	00:30	07:08
Kantsiku/1	584296	6461074	00:00	0	00:00	00:00
Uue-Jamso	604127	6480606	00:00	0	00:00	00:00
Mihkeri	604640	6494941	71:33	169	00:38	08:33
Lohu	584753	6466314	23:03	61	00:30	05:32
Metsasalu	584660	6466965	17:41	42	00:32	03:55
Kuuse	604530	6495236	61:05	150	00:35	06:04
Uue-Tisleri	610780	6450714	00:00	0	00:00	00:00
Uue-Moori	601478	6478340	00:00	0	00:00	00:00
Veskioja	611661	6486213	52:36	156	00:28	05:30
Adu	604824	6494596	122:30	193	00:58	14:41
Lokota	604514	6479847	00:00	0	00:00	00:00
Taki	607715	6472747	31:09	86	00:28	03:12
Nurmekunna	607617	6472428	30:00	79	00:30	04:16
Kuusiku	607706	6472440	59:01	158	00:32	06:13
Nurga	601910	6479024	00:00	0	00:00	00:00
Mägiraude	604661	6454803	32:07	80	00:33	05:04
Jõksi	599559	6452231	42:46	114	00:28	10:57
Metsanurga	585086	6463454	27:25	73	00:33	05:16

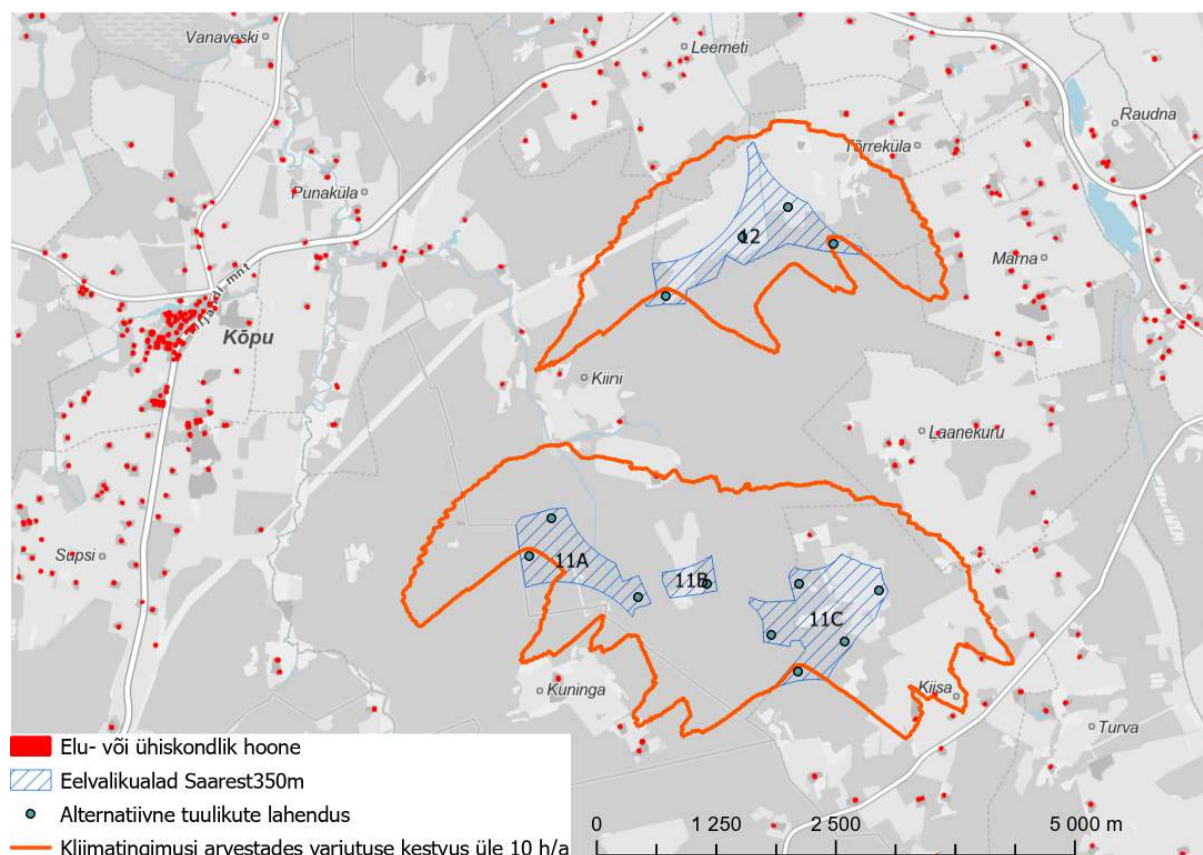
Torimo-Ritsu/1	585106	6467378	00:00	0	00:00	00:00
Pärdi	602738	6492176	36:08	87	00:32	07:08
Laiakivi	584614	6461937	31:00	87	00:29	07:21
Tammiku	607824	6473515	00:00	0	00:00	00:00
Ressari	607216	6472562	00:00	0	00:00	00:00
Evardi	605057	6494231	114:00	202	00:51	14:14
Kusma	607560	6472771	25:43	77	00:26	02:45
Kase	599513	6483461	15:11	44	00:25	01:02
Teeääre	584987	6467468	09:44	30	00:25	01:42
Vanatoa	602484	6496227	25:34	58	00:31	01:45
Nurmisaare	601326	6478398	00:00	0	00:00	00:00
Ruudiaru	607516	6470882	105:11	201	01:00	22:45
Elbi-Tooma	610936	6486476	98:56	192	00:53	10:38
Sepa	600907	6482897	00:00	0	00:00	00:00
Meltsa	597868	6453336	11:38	34	00:26	02:41
Juurika	602993	6480960	36:41	80	00:32	09:26
Miku-Peetri	608487	6450184	138:24	132	01:29	10:22
Kivila	611724	6485601	54:06	128	00:38	09:05
Tagaveski	606856	6447397	12:29	38	00:26	03:01
Elbiniidu	610856	6486532	97:33	187	00:53	10:22
Viidiku	604374	6455949	00:00	0	00:00	00:00
Sammuli	607218	6487081	15:30	48	00:26	01:08
Liivausse	585593	6463961	00:00	0	00:00	00:00
Naanu	598730	6478375	00:00	0	00:00	00:00
Soosaare	598523	6478498	00:00	0	00:00	00:00
Kõnnuka	599063	6479707	87:26	165	00:57	21:27
Kampuse	599055	6479520	74:01	142	00:38	18:10
Suur-Kõnnu	599104	6479374	60:47	120	00:39	15:28
Väike-Kõnnu	599065	6479385	63:14	125	00:37	16:02
Tähisma	599111	6478438	00:00	0	00:00	00:00
Naano	598801	6478227	00:00	0	00:00	00:00
Allika	598834	6478163	00:00	0	00:00	00:00
Tiidu	598975	6478375	00:00	0	00:00	00:00
Küti	598839	6478135	00:00	0	00:00	00:00
Põllu	603445	6496159	37:01	89	00:33	02:45
Ritsu	600870	6450728	00:00	0	00:00	00:00
Vanausse	584902	6463687	31:53	79	00:36	05:20
Mäe	608349	6487747	00:00	0	00:00	00:00
Püksi	611397	6486946	00:00	0	00:00	00:00
Lombi	606682	6485687	11:06	33	00:26	02:27
Turbakeskuse	606665	6484974	00:00	0	00:00	00:00
Vahesaare	607177	6486322	17:50	42	00:33	02:35
Väike-Kuuri	607385	6486487	22:25	49	00:36	02:46
Tamme	606845	6486665	10:39	33	00:25	01:19
Orja	607086	6485184	30:10	75	00:33	07:35
Parika	607533	6484947	28:59	84	00:27	06:02

Parika talu	607472	6485032	25:06	75	00:27	05:05
Soo	583974	6468143	50:48	128	00:32	04:43
Uue-Kundru	584072	6468225	43:53	123	00:29	04:03
Elbi-Välba	611001	6486401	102:44	200	00:52	11:17
Suur-Seamiku	584655	6467856	12:31	36	00:27	01:40
Piiri-Jaani	604988	6494355	121:49	202	00:57	15:53
Vana-Tõnissaare	601894	6481856	00:00	0	00:00	00:00
Lepiku	599617	6483366	21:06	54	00:28	01:28
Väike-Venesilla	598308	6482451	32:37	73	00:39	04:01
Kundru	583501	6468229	77:26	113	01:04	06:30
Salu	581348	6468073	39:04	118	00:28	03:37
Seamiku	584662	6467944	12:01	37	00:26	01:33
Tammeniidu	581393	6468642	00:00	0	00:00	00:00
Nurme	583539	6469198	00:00	0	00:00	00:00
Aasa	581765	6468783	00:00	0	00:00	00:00
Seamiku-Ansu	584640	6467821	12:53	37	00:27	01:44
Uuesaare	583021	6469272	00:00	0	00:00	00:00
Kaasiku	581652	6468749	00:00	0	00:00	00:00
Käära	581802	6468636	15:05	48	00:25	01:05
Tänav	581834	6468806	00:00	0	00:00	00:00

Varjutuse modelleerimise tulemustest ilmnes, et mitmel tuulepargialade lähialadel võib esineda häirival tasemel varjutust st üle 10 reaalse varjutustunni aastas või üle 30 maksimaalse varjutustunni aastas või üle 30 minuti päevas.

3.3.1 Müraservituudiga alternatiivne lahendus ala 11 puhul

Alade 11 puhul hinnati lisaks ka alternatiivset lahendust, mille korral Saare katastriüksusel elamu säilitatakse. Sellise lahenduse korral on alal 11 tuulikute arvu vähendatud üheksale. Üle 10 h esineva varjutuse taseme ulatus on esitatud Joonis 12.

Joonis 12. Alade 11 ja 12 varjutuse koosmõju ala 11C vähendatud lahenduse puhul.

3.4 Järeldused

Varjutuse modelleeringust saab järeldada, et enamikel tuulepargialade lähiala elamualadel on varjutuse soovitatavad tasemed tagatud. Samas esineb pea kõigi võimalike tuulepargi asukohavaliku alade lähialal elamualasid, mille suhtes võib esineda varjutuse häiringut.

Häirivat varjutust (st kliimatingimusi arvestavalt üle 10 h varjutust summaarselt aastas või ilma kliimatingimusi arvestades üle 30 h/a) elamualadel tuleb vältida. Varjutuse vältimiseks on kaks võimalust:

- Rajada vastavate elamualade häiringu vähendamiseks haljastusest varjutuse tõke – tagamaks aastaringset toimimist tuleb kasutada igihaljaid liike nt kuuske. Tõke (tihe puude riba) tuleks varjutuse tõkestamiseks rajada varjutuse poolt mõjutatava elamuala tuulepargi poolse õueala kaitseks. Kuivõrd meedet tuleks rakendada väljaspool asukohavaliku ala huvitatud isikule mittekuuluvatel kinnistutel, võib selle elluviimine olla keerukas ning nõuab koostööd vastava mõjutatava elamuala omanikuga.
- Kasutada tuulikutele automaatset varjutuse esinemise jälgimissüsteemi, mis võimaldab valgustugevuse andurite ja tuuliku automaatse juhtimissüsteemi koostöös häiriva varjutuse esinemise ajaks tuuliku töö peatada.
- Kui realselt ilmneb, et kasutada soovitakse väiksemaid tuulikuid, siis on lubatav tuulikute edasisel kavandamisel teostada täiendav varjutuse modelleerimine valitud tuuliku mudeli ja lõplikult määratud asukoha alusel. Kui modelleeringust ilmneb, et häirivat varjutuse taset elamualadel ei teki, siis eelnevalt toodud meetmete rakendamine ei ole vajalik.

4 Tuulikute nähtavus

4.1 Tuulikute nähtavuse iseloom

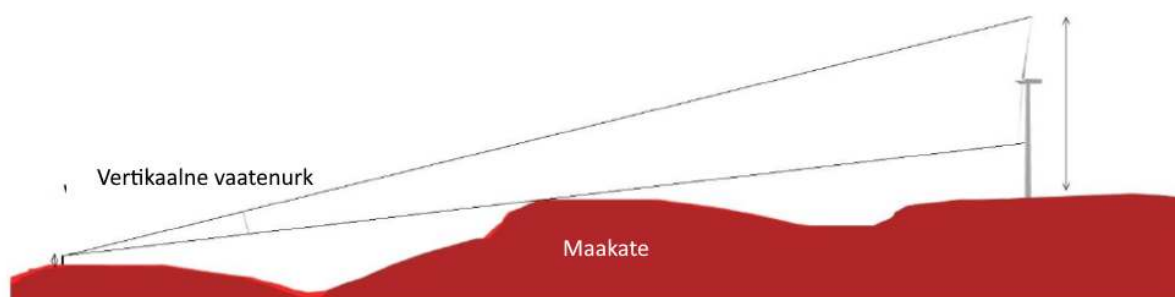
Tuulepargi nähtavus sõltub tuulikute suurusest, vaatleja kaugusest, maastiku omadustest, sh reljeefist ja taimkattest, kellaajast, atmosfääri tingimustest jpm. Eesti puhul ei mõjuta tuulikute nähtavust olulisel määral reljeef, kuid mõjutavad metsaalad. Metsasuse tõttu maismaal ulatuslikud vaatekoridorid valdavalt puuduvad. Seoses vaatleja läheduses paiknevate takistustega (nt mets, hooned vms) ei pruugi tuulik olla nähtav ka juhul, kui paikneb vaatluspunkti lähedal. Samas avatud vaate korral võib selgelt nähtav ka olla mitmekümnete km kaugusel paiknevad tuulikud.

4.2 Nähtavuse arvutamisel kasutatud lähteandmed ja metoodika

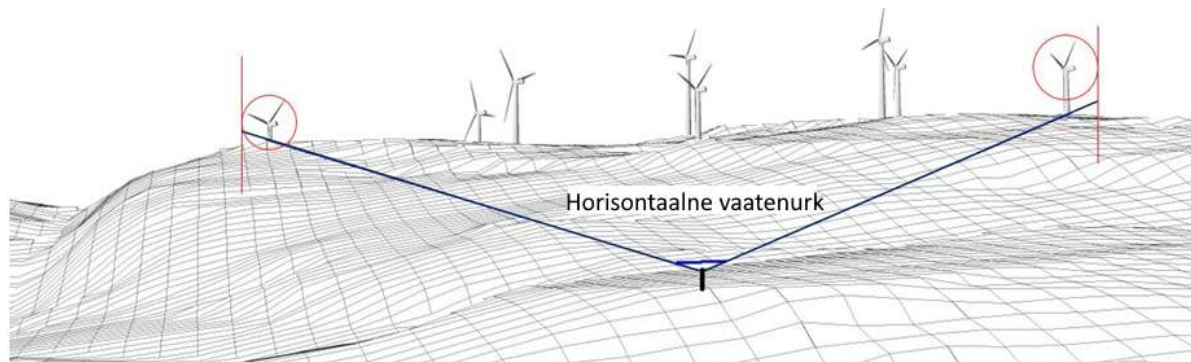
Tuulepargi nähtavuse olulisuse hinnangud on antud lähtuvalt Tara, A, 2022 a avaldatud artiklis „DVC as a Supplement to ZVI: Mapping Degree of Visible Change for Wind Farms“ kirjeldatud skaalast.

Tuulepargi nähtavuse hindamiseks kasutati spetsiaaltarkvara WindPRO 4.0. Reljeefi andmestikuna kasutati Maa-ameti maapinna kõrgusmodelit täpsusega 25 m ja maakatte kõrgusmodelit täpsusega 5 m. Sellise lähenemisega on võimalik saada indikatiivne kaart tuulepargi nähtavuse kohta ehk selgitada välja piirkonnad, kust tuulepark võib olla olulisel määral nähtav. Samuti võimaldab tarkvara arvutada välja tuuliku nähtavuse vertikaalse ja horisontaalse vaatenurga, mis võimaldab määrata tuulepargist tingitud vaate muutuse olulisust.

Vertikaalne vaatenurk on nurk, mis moodustub vaatepunktist maakatte ja tuuliku tipu vahele (Joonis 13). Horisontaalne vaatenurk on vaatepunktist avaneva kahe kaugeima tuuliku kõige kaugemate punktide vahel moodustuv nurk (Joonis 14).

Joonis 13. Vertikaalne vaatenurk. Allikas: WindPro user manual.

Joonis 14. Horisontaalne vaatenurk. Allikas: WindPro 4.0 kasutusjuhend.

Nähtavuse ja vaatenurkade modelleerimine teostati 50x50 m ruudustikuna ligi 60x60 km suurusel alal. Nähtavuskaardi vaatekõrguseks määrati 1,5 m, mis on inimese tavapärane vaatekõrgus.

4.3 Nähtavuse hindamise tulemused

Nähtavusanalüüsist ilmnes, et kuna suured kõrguste vahed piirkonnas puuduvad, siis reljeefist tulenev nähtavuse piiramine on vähene. Samas on tegu metsase alaga ning eeskätt puistu vähendab oluliselt kavandatava tuulepargi nähtavust. Asustatud aladel vähendavad nähtavust oluliselt hooned.

Nähtavusanalüüs koostati tuulikute tipu kõrgusega 290 m. Nähtavusanalüüs teostati 347 038 ha suurusel alal (umbes 60x60 km). Ilmnes, et tuulikud jäävad nähtavaks 31,2 % analüüsitud alast. Tuulikud on nähtavad lagedatelt aladelt nagu näiteks piirkonnas paiknevad põllumajandusmaad ning lagerabad.

Tuulepargi poolt põhjustatavat visuaalse mõju olulisuse hinnangud on antud lähtuvalt Tara, A, 2022 a avaldatud artiklis „DVC as a Supplement to ZVI: Mapping Degree of Visible Change for Wind Farms“ kirjeldatud skaalast. Tuulepargi põhjustatav vertikaalse ja horisontaalse vaatenurga mõju olulisus ja mõjutatud ala suurus on esitatud Tabel 11 ja Joonis 15 ning Joonis 16.

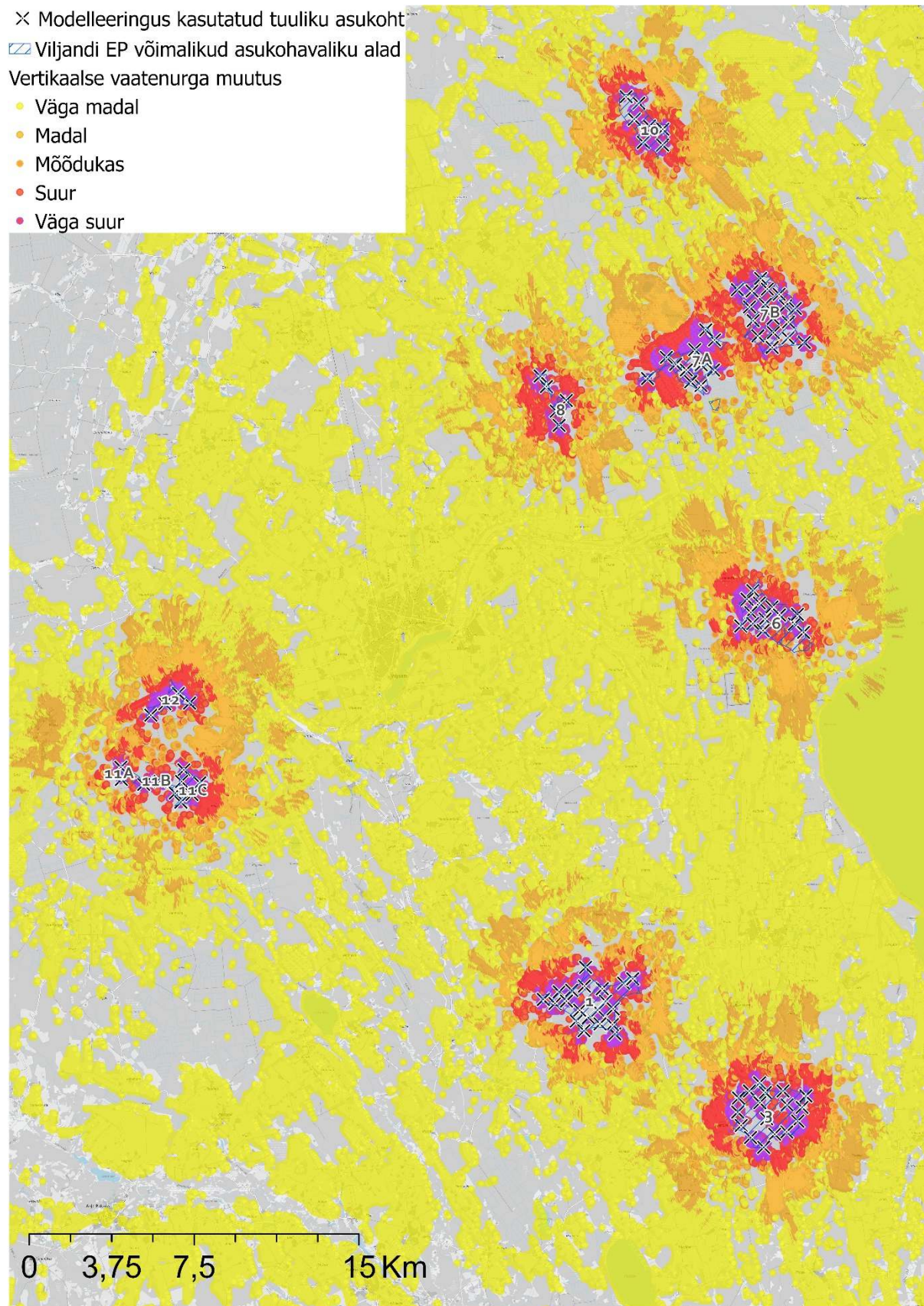
Vertikaalse (v) ja horisontaalse (h) vaatenurga muutuse alusel leiti maastikuvaate koondmuutus ($v \cdot h$) ja anti selle alusel hinnang vaate muutuse olulisusele. Maastikuvaate muutuse olulisus on kujutatud Joonis 17. Maastikuvaate muutuse olulisus on arvutuslik suurus. Reaalne muutuse olulisus sõltub ka mõjutatava maastiku väärtusest. Mõju võib teatud vaadete ja väärtuslike maastiku suhtes osutada oluliselt ebasoodsaks ka juhul kui arvutuslik vaate muutus on mõõdukas, kuid vaade ise on nt olulise tähtsusega.

Tabel 11. Vertikaalse ja horisontaalse vaatenurga muutuse mõju olulisus.

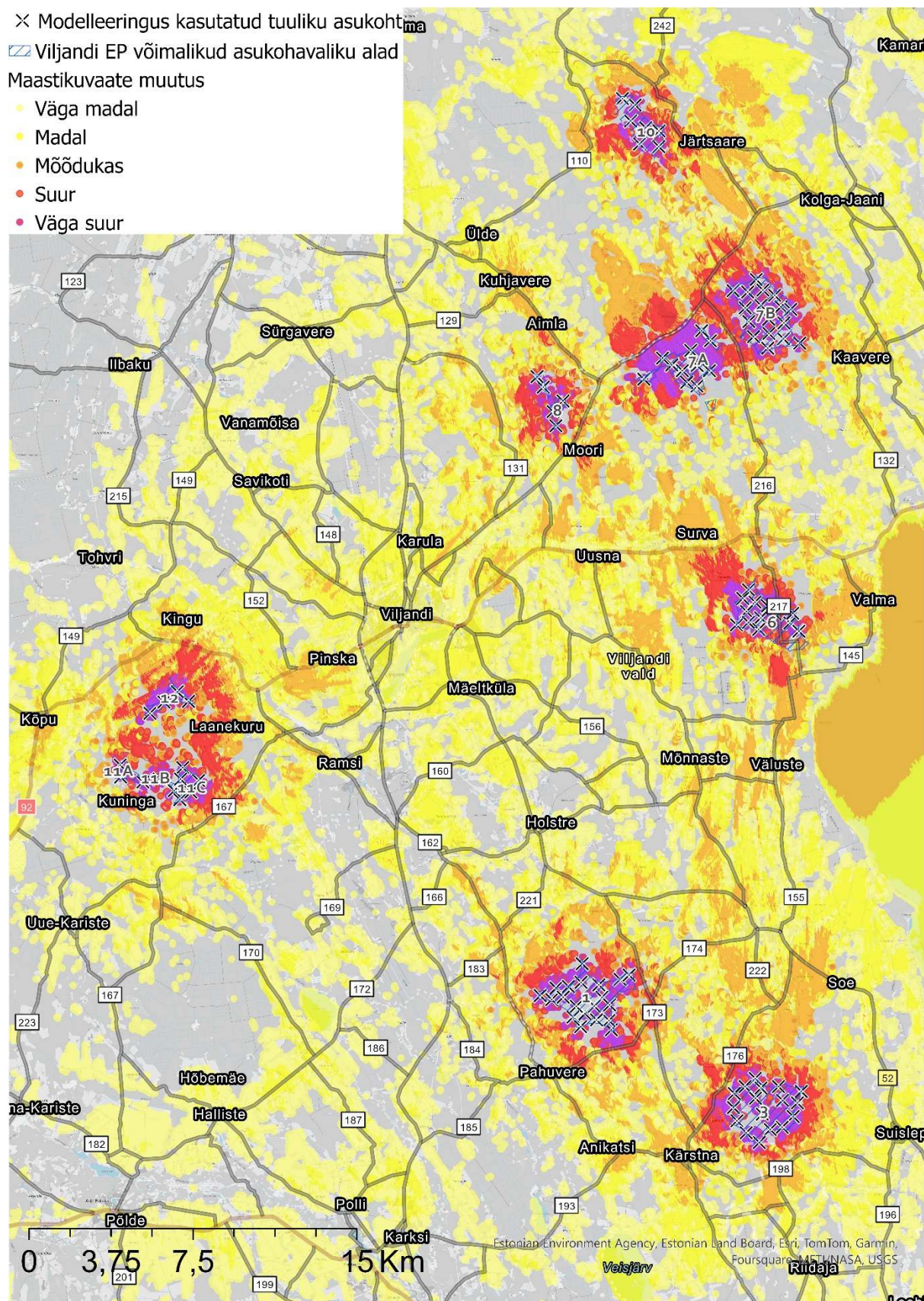
Vertikaalne vaatenurk	Muutuse olulisus	Mõjutatud ala suurus ha
Üle 25°	Väga suur	1 263
10-25°	Suur	2 514
5-10°	Mõõdukas	5 138
3-5°	Madal	7 402
alla 3°	Väga madal	48 606
Horisontaalne vaatenurk	Muutuse olulisus	Mõjutatud ala suurus ha
Üle 124°	Väga suur	31 377

50-124⁰	Suur	35 628
25-50⁰	Mõõdukas	11 419
10-25⁰	Madal	13 932
alla 10⁰	Väga madal	31 377

Joonis 16. Tuuleparkide põhjustatud vertikaalse vaatenurga muutus.

Joonis 17. Tuuleparkide põhjustatud maastikuvaate muutus.

Kasutatud allikad

Crichton, F, Dodd, G, Schmid, G, Gamble, G & Petrie, KJ, 2014. Can expectations produce symptoms from infrasound associated with wind turbines? Health Psychology, 33 (4), 360-364. <https://doi.org/10.1037/a0031760>

Department of Energy and Climate Change; Parsons Brinckerhoff. Update of UK Shadow Flicker Evidence Base.
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/48052/1416-update-uk-shadow-flicker-evidence-base.pdf

Hansen, C.H., Doolan, C.J., Hansen, K., L. 2017. Wind Farm Noise: Measurement, Assessment and Control: 5. Propagation of Noise and Vibration.

Hansen, C.H., Doolan, C.J., Hansen, K., L. 2017. Wind Farm Noise: Measurement, Assessment and Control.

Keränen, J., Hakala, J., Hongisto, V., 2018: Façade sound insulation of residential houses within 5-5000 Hz, Euronoise 2018.

Keskkonnaministeeriumi kiri 13.09.2021 nr 7-15/21/3300-2.

Keskkonnaministri 20.10.2016 määrus nr 39 „Välisõhu mürakaardi, strateegilise mürakaardi ja müra vähendamise tegevuskava sisu kohta esitatavad tehnilised nõuded ja koostamise kord“

Krahé, D, Alaimo Di Loro, A, Müller, U, Elmenhorst, E, De Gioannis, R, Schmitt, S, Belke, C, Benz, S, Großarth, S, Schreckenberger, D, Eulitz, C, Wiercinski, B & Möhler, U 2020. Lärmwirkungen von Infraschallimmissionen
<https://www.umweltbundesamt.de/publikationen/laermwirkungen-von-infraschallimmissionen>

Leventhall, H. G. 2006. Somatic Responses to Low Frequency Noise.

Maijala, P. 2020. VTT studied the health effects of infrasound in wind turbine noise in a multidisciplinary cooperation study. VTT Technical Research Centre of Finland.

Maijala, P., Turunen, A., Kurki, I., Vainio, L., Pakarinen, S., Kaukinen, C., Lukander, K., Tiittanen, P., Yli-Tuomi, T., Taimisto, P., Lanki, T., Tiippana, K., Virkkala, J., Stickler, E., Sainio, M. 2020. Infrasound Does Not Explain Symptoms Related to Wind Turbines. Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2020:34.

Maijala, PP, Kurki, I, Vainio, L, Pakarinen, S, Kuuramo, C, Lukander, K, Virkkala, J, Tiippana, K, Stickler, EA & Sainio, M, 2021. Annoyance, perception, and physiological effects of wind turbine infrasound. Journal of the Acoustical Society of America, 149 (4), 2238- 2248.
<https://doi.org/10.1121/10.0003509>

Marshall, N. S., Cho, G., Toelle, B. G., Tonin, R., Bartlett, D. J., D'Rozario, A. L., Evans, C. A., Cowie, C. T., Janev, O., Whitfeld, C. R., Glozier, N., Walker, B. E., Killick, R., Welgampola, M. S., Phillips, C. L., Marks, G. B., & Grunstein, R. R. 2023. The health effects of 72 hours of simulated wind turbine infrasound: a double-blind randomized crossover study in noise-sensitive, healthy adults. Environmental Health Perspectives, 131(3), 037012-1-037012-12. Article 037012. <https://doi.org/10.1289/EHP10757>

Natural Forces Developments LP. 2021. Sound Level Impact Assessment Study. Benjamins Mill Wind Project.

Nelson, P, Bryne, A, Waggenpack, M, Lueker, M, Feist, C, Herb, B & Marr, J, 2019. Testing the human response to wind turbine emissions. Wind Turbine Noise 2019, 12-14 June, Lisbon. INCE-Europe.

Riigi Ilmateenistus. Päikesepaiste kestus. kättesaadav:

<https://www.ilmateenistus.ee/kliima/kliimanormid/paikesepaiste-kestus/>

Riigikohus   Halduskolleegium.   Kohtuotsus   3-20-2273.
<https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-20-2273/28>

Salt, AN & Hullar, TE, 2010. Responses of the ear to low frequency sounds, infrasound and wind turbines. Hearing Research, 268 (1- 2), 12-21.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378595510003126>

Schmidt, J., H., Klokke, M. 2014. Health effects related to wind turbine noise exposure: a systematic review.

Swen., M, Stefan., H, Martin., H, Susanne., K. 2022. Can infrasound from wind turbines affect myocardial contractility? A critical review. Noise Health 2022;24:96-106.
<https://www.noiseandhealth.org/text.asp?2022/24/113/96/351963>

Tara, A. 2022. DVC as a Supplement to ZVI: Mapping Degree of Visible Change for Wind Farms.

Tonin, R, Brett, J & Colagiuri, B, 2016. The effect of infrasound and negative expectations to adverse pathological symptoms from wind farms. Journal of Low Frequency Noise, Vibration and Active Control, 35 (1), 77-90.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0263092316628257>

van Kamp, I & van den Berg, F, 2021. Health effects related to wind turbine sound: An update. International Journal of Environmental Research and Public Health, 18 (17), 9133.
<https://www.mdpi.com/1660-4601/18/17/9133>

Washington State Department of Transportation. (2017). Chapter 7 - Noise Impact Assessment. Retrieved from Biological Assessment Preparation for Transportation Projects

Weichenberger, M, Bauer, M, Kühler, R, Hensel, J, Forlim, CG, Ihlenfeld, A, Ittermann, B, Gallinat, J, Koch, C & Kühn, S, 2017. Altered cortical and subcortical connectivity due to infrasound administered near the hearing threshold - Evidence from fMRI. PLoS ONE, 12, e0174420. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0174420>

Vestas V172-7.2 MW. <https://www.vestas.com/en/products/enventus-platform/V172-7-2-MW>

WindPro kasutusjuhend. Kättesaadav:

https://help.emd.dk/knowledgebase/content/windPRO3.6/c6-UK_WindPRO3.6-Environment.pdf

WSP. 2023. A REVIEW OF NOISE GUIDANCE FOR ONSHORE WIND TURBINES. Department for Business, Energy & Industrial Strategy. <https://www.wsp.com/en-gb/insights/wind-turbine-noise-report>

Õiguskantsleri kiri 21.04.2023 nr 7-4/230171/2302191

Ympäristöhallinnon Ohjeita 2. 2014. Modellering av buller från vindkraftverk.